

AZERBAIJAN REPUBLIC COUNTRY REPORT

T.C.
SERHAT KALKINMA AJANSI

**AZERBAIJAN
CUMHURİYETİ
ÜLKE RAPORU**

AZERBAJCAN CUMHURİYETİ
ÜLKE RAPORU

Hazırlayanlar

Nurullah KARACA

Burak AYDOĞDU

D. Okan BOZKIRLI

Grafik Tasarım

DÜZEY AJANS

0212 417 92 92

Baskı

İLBEY MATBAA

Basım Tarihi ve Yeri

Aralık 2016 , İstanbul

ISBN: 978-605-66913-1-7

ÖNSÖZ

Bir Millet, İki Devlet!

Azerbaycan eski cumhurbaşkanı rahmetli Haydar ALİYEV'in deyişiyile ifadesini bulan ve Türkiye ile Azerbaycan arasındaki ilişkileri özetleyen bu söz, iki ülke arasındaki aynı dili konuşmanın, aynı kültürü paylaşmanın, aynı acıları ve sevinçleri hissetmenin, aynı tarihe tanıklık etmenin kısacası millet olmanın getirdiği duyguların en açık ifadesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türkiye ile Azerbaycan arasındaki ilişkiler, belki de dünyada başka iki ülke arasında olamayacak şekilde ticarî kaygılardan ziyade birinci derecede kardeşlik duygusu ile şekillenmektedir. Bunun en somut örneğini Dağlık Karabağ sorunu nedeni ile Türkiye'nin tek taraflı olarak 1993 yılından beri Ermenistan'a uyguladığı ambargoda görmek mümkündür. Zaman zaman Türkiye'nin aksine Azerbaycan'ın Türk vatandaşlarına vize muafiyeti uygulamaması veya Kıbrıs gibi konularda istenilen düzeyde anlayış/anlaşma ortamı oluşmaması da bu durum ikili ilişkiler kapsamında çözülemeyecek boyutta görünmemektedir.

Türkiye ile Azerbaycan arasındaki ilişkiler çok yönlü ve çok kapsamlıdır. Bu ilişkilerin derinleşmesi ve artırılması sadece bu ülkelerin genelini değil; Kars, Ağrı, Ardahan ve Iğdır'dan oluşan serhat illerinin de çok boyutlu kalkınmasını etkileyecektir. Zira Serhat bölgesi Türkiye'de Azerbaycan ile en fazla kültürel, tarihî ve ticarî bağlara sahip olan bölgedir. Bu bağların oluşmasında Kars-Tiflis-Bakü demiryolu gibi büyük projelerin katkısı oldukça fazladır. Azerbaycan Başkonsolosluğu'nun Kars'ta ve konsolos muavinliğinin Iğdır'da bulunmasının bu açıdan sembolik anlamı çok önemlidir.

Bu rapor, kardeşlik bağları ile bağlı olduğumuz ve Serhat bölgesi için çok önemli bir ülke olan Azerbaycan'ı tanıtmayı, son yıllarda yaşadığı değişimleri ve imkânları ortaya çıkararak çok boyutlu ilişkilerin derinleşmesine ve artırılmasına katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Son olarak çalışmanın ortaya çıkmasını sağlayan Ardahan ve Iğdır Yatırım Destek Ofislerine; çalışmanın hazırlanması sırasında desteklerini esirgemeyen başta Ekonomi Bakanlığı olmak üzere Azerbaycan İhracat ve Yatırım Tanıtım Kuruluşu (AZPROMO), ilgili oda ve borsalar ile sivil toplum kuruluşlarına teşekkür ederim.

Doç. Dr. Hüsnü KAPU
Genel Sekreter

İÇİNDEKİLER

BİRİNCİ BÖLÜM

AZERBAYCAN HAKKINDA GENEL BİLGİLER

1.1. Ülke Kimliği.....	8
------------------------	---

İKİNCİ BÖLÜM

GENEL BİLGİLER

2.1. Coğrafi Konum.....	10
2.2. Siyasî ve İdarî Yapı.....	11
2.3. Nüfus ve İşgücü Yapısı.....	13
2.4. Doğal Kaynaklar ve Çevre.....	17

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GENEL EKONOMİK DURUM

3.1. Ekonomik Durum	22
3.2. Ekonomide Geleceğe Yönelik Beklentiler	26
3.3. Enflasyon	27

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SEKTÖRLER

4.1. Tarım ve Hayvancılık.....	30
4.2. Sanayi.....	32
4.3. Madencilik ve Enerji	35
4.4. İnşaat ve Mütcahitlik Hizmetleri.....	37
4.5. Ulaştırma ve Telekomünikasyon Altyapısı	39
4.6. Turizm.....	40
4.7. Finansal Hizmetler.....	43
4.8. Perakende Ticaret Sektörü	44

BEŞİNCİ BÖLÜM DIŞ TİCARET

5.1. Genel Durum	46
5.2. İhracatında Başlıca Ürünler	47
5.3. İthalatında Başlıca Ürünler.....	48
5.4. Ülkeler İtibari ile Dış Ticaret	49

ALTINCI BÖLÜM TÜRKİYE İLE TİCARET

6.1. Genel Durum	54
6.2. İki Ülke Arasında Yürürlükte Olan ve Müzakeresi Süren Anlaşma ve Protokoller.....	59
6.3 İhracat Potansiyeli Olan Başlıca Sektörler.....	60

YEDİNCİ BÖLÜM SERHAT İLLERİ İLE TİCARET

7.1. Serhat İlleri - Azerbaycan Yıllara Göre İthalat ve İhracat Rakamları	65
7.2. Serhat İlleri - Azerbaycan Arasında Ürünlere Göre Dış Ticaret....	70

SEKİZİNCİ BÖLÜM DIŞ TİCARET POLİTİKASI VE VERGİLER

8.1. Dış Ticaret Politikası.....	78
8.2. Vergi Türleri ve Hadleri	79

DOKUZUNCU BÖLÜM YABANCI YATIRIMLAR

9.1. Yatırımlarda Öncelikli Alanlar	82
9.2. Doğrudan Yabancı Yatırımlar.....	82
9.3. Ülkede Şirket ve Şube Kuruluş Süreci	84

ONUNCU BÖLÜM DEĞERLENDİRME

BİRİNCİ BÖLÜM

AZERBAJYAN HAKKINDA

GENEL BİLGİLER

AZERBAJYAN
CUMHURİYETİ
ÜLKE RAPORU

1.1. Ülke Kimliği

Resmi Adı:	Azerbaycan Cumhuriyeti
Başkent:	Bakü
Nüfus:	9.534.000 (2015) ¹
Yüzölçümü:	86.600 km ²
Bağımsızlık Tarihi ve Yönetim Şekli:	30 Ağustos 1991/ Cumhuriyet
Devlet Başkanı:	İlham ALİYEV
Resmi Dili:	Azerbaycan Türkçesi
Para Birimi:	Manat (AZN)
Sınır Olduğu Ülkeler:	Ermenistan (787 km), İran (611 km), Gürcistan (322 km), Rusya (284 km), Türkiye (11 km)
Önemli Şehirler:	Bakü, Lankaran, Şuşa, Ağdam, Gence, İsmaili, Sumgayıt, Nahcivan
Büyük Limanlar ve Gemicilik Faaliyetleri:	Bakü Deniz Ticaret Limanı, Azerbaycan Devlet Hazar Deniz Gemiciliği
Doğal Kaynaklar:	Doğalgaz, Petrol, Altın, Cıva, Bakır, Çinko, Üzlük Taşı, Testere Taşı, Çimento Hammaddesi, Tuz ve Çeşitli Değerli Taşlar
Uluslararası Kodu:	AZ
Telefon Kodu:	+994
Mesai Günleri:	Pazartesi-Cuma (Kamu kurumlarının çoğu cumartesi günü öğle saatlerine kadar çalışmaktadır.) ¹

1 T.C. Ekonomi Bakanlığı, www.ekonomi.gov.tr

İKİNCİ BÖLÜM

GENEL BİLGİLER

AZERBAJCAN
CUMHURİYETİ
ÜLKE RAPORU

2.1. Coğrafi Konum

Azerbaycan, 44-52 derece doğu meridyenleri ile 38-42 derece kuzey paralelleri arasında, Kafkasların geçiş noktaları üzerinde, Büyük ve Küçük Kafkas Dağları arasında yer almaktadır. Bölgenin en önemli özelliği tarihi geçit ve ticaret yolları üzerinde bulunmasıdır. Kuzeyinde Gürcistan (480 km) ve Rusya Federasyonu'na bağlı Dağıstan Özerk Cumhuriyeti (390 km); güneyinde İran İslam Cumhuriyeti (756 km); batısında Ermenistan (1.007 km) ve Türkiye Cumhuriyeti (Nahcivan ile 11 km sınırı bulunmaktadır); doğusunda ise dünyanın en büyük gölü kabul edilen Hazar Denizi (400.000 km² alan-enderin yeri 1.025 m.) (713 km) yer almaktadır. Ülkenin yüz ölçümü (%11,5 orman, %1,6 su havzası, %50 tarıma elverişli topraklar ve %36,9 diğer alanlar) 86.600 km²'dir.

Azerbaycan'ın arazi yapısının yaklaşık %50'sini dağlık alanlar oluşturmaktadır. Ülkenin ortalama deniz seviyesinden yüksekliği 657 metredir. Dağlık arazi Büyük Kafkas, Küçük Kafkas ve Talış Dağlarından oluşur. Kür-Aras ovası en büyük düzlüktür. En düşük rakım (Hazar Denizi) -28 m ve en yüksek nokta (Bazardüzü Dağı) +4.466 m'dir. En uzun nehri toplam 1.364 km uzunluğu ile Hazar Denizi'ne dökülen Kura (Kür) Nehri'dir. Aras Nehri ise 1.072 km ile ikinci sıradadır. Her iki nehir Türkiye'de doğmakta olup, Azerbaycan'da birleşmekte ve Hazar Denizi'ne dökülmektedir. En büyük doğal gölü 67,0 km² ile Sarısu Gölü, en büyük yapay gölü ise 605,0 km² ile Mingeçevir Baraj Gölü'dür.

Azerbaycan, başta petrol ve doğal gaz olmak üzere yer altı ve yer üstü kaynakları itibarıyla son derece zengin, Orta Asya, Orta Doğu ve Ön Asya'nın tam ortasında, tarihi ve ticari geçit yollarının üzerinde yer almaktadır. Bu özellikleri, komşusu olan bölge ülkeleri ile Kafkasya bölgesinde çıkarları olan bölge dışı aktörlerin ilgi odağı haline getirmiştir.¹

1 Bakü Ticaret Müşavirliği, Azerbaycan'ın Genel Ekonomik Durumu ve Türkiye ile Ekonomik-Ticari İlişkileri Raporu, 2014

Harita 2.1.1: Azerbaycan'ın Coğrafi Konumu

Harita 2.1.2: Azerbaycan'ın Fizikî Haritası

2.2. Siyasî ve İdarî Yapı

Azerbaycan Parlamentosu, 31 Ağustos 1991'de ülkenin bağımsızlığını ilan etmiştir. 18 Ekim 1991 tarihinde de Meclis Bağımsızlık Kanununu kabul etmiştir. Anayasa, 12 Kasım 1995 tarihinde halkoyuna sunulmuş, %91,9 evet oyu ile kabul edilmiştir. Ülkenin yönetim biçimi

demokratik, hukuka dayalı, laik, üniter bir cumhuriyettir. Anayasada devletin egemenliğinin yegâne kaynağının halk olduğu vurgulanmıştır. Anayasa, halk ve özgürlüklerin tespit ve düzenlenmesi açısından çağdaş bir Anayasadır.²

Başkanlık sisteminin egemen olduğu ülkede, Cumhurbaşkanlığı seçimi beş yılda bir yapılmaktadır. Cumhurbaşkanı, hem devletin ve hem de icranın başıdır. Azerbaycan Milli Meclisi 125 milletvekilinden oluşmaktadır. Bunların 25'i siyasi partilerden, 100'ü ise bağımsız olarak seçilmiştir. Yasama yetkisi 5 yılda bir yenilenen Milli Meclis'e, yürütme yetkisi Cumhurbaşkanına ve yargı yetkisi de bağımsız Mahkemelere bırakılmıştır. Ülkede 30'un üzerinde irili ufaklı siyasi parti faaliyet göstermektedir.

Azerbaycan'ın başkenti 2,2 milyonluk nüfusu ile ülkenin de en büyük şehri olan Bakü'dür. Azerbaycan, 10 iktisadî bölgeye ayrılmış olup, bu bölgeler 14 büyükşehir, 66 rayon ve 78 şehirden oluşur. Bununla birlikte Nahcivan, Azerbaycan ile kara bağlantısı bulunmamasına rağmen Azerbaycan'a bağlı bir özerk cumhuriyettir.³ Bakü, Sumgayt, Gence, Mingaçevir, Khirdalan, Şirvan, Nahcivan, Şeki, Yevlakh ve Lankaran ülkenin en önemli şehirlerini oluşturmaktadır.

Harita 2.2.1: Azerbaycan'ın İktisadî Bölge Haritası

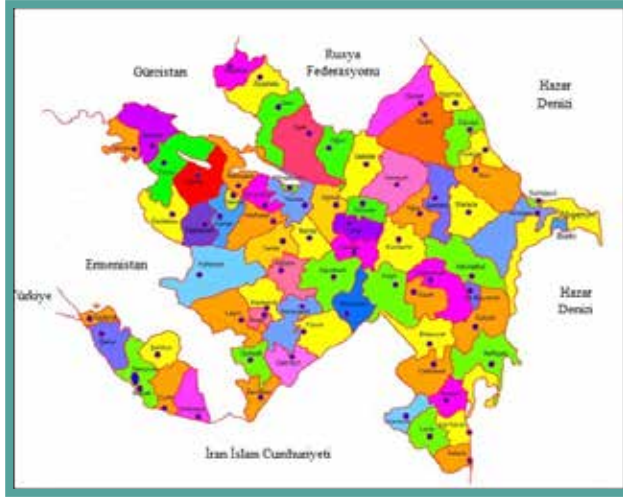

2 T.C. Ekonomi Bakanlığı, www.ekonomi.gov.tr

3 <http://www.stat.gov.az/map/indexen.php>

Harita 2.2.2: Azerbaycan'ın Rayon Haritası

2.3. Nüfus ve İşgücü Yapısı

Azerbaycan, 1990'lardan itibaren kentlerde yaşayan nüfusunun bir kısmını kaybetmiştir. Bunda çoğunluğu kentlerde yaşayan etnik azınlıkların ülke dışına göç etmesi önemli rol oynamıştır. Kentsel nüfusun toplam nüfusa oranı 1989'da %54,2 iken, 1999'da bu rakam %51,1'e düşmüş, 2011 yılı itibarı ile bu oran tekrar %53'e çıkmıştır. Kentsel nüfusun artışında petrol sektöründeki gelişmeye bağlı olarak artan yeni iş olanakları etkili olmuştur.⁴

Azerbaycan Cumhuriyeti'nin nüfusu 2015 yılı itibarıyla yaklaşık 9,6 milyon kişiye yükselmiştir. Nüfusun %53,1'i şehirlerde, %46,9'u kırsalda yaşamaktadır. Nüfusun %49,8'i erkek, %50,2'si ise kadındır. Ülke nüfusunun %22,5'ini 0-14 yaş grubu, %68,2'sini 15-60 yaş grubu, %9,4'ünü ise 60 yaş üstü bireyler oluşturmaktadır. Azerbaycan nüfusunun 91,6'sını Azeriler oluşturmaktadır.⁵

4 Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Yurt dışında tarım sektörüne yönelik yatırım olanakları, Azerbaycan Raporu

5 <http://mfa.gov.az/en/content/8>

Tablo 2.3.1: Azerbaycan Kentleşme ve Nüfus Cinsiyet Durumu

Yıllar	Toplam Nüfus	Nüfus Sayısı		Nüfus (%)		Nüfus Sayısı		Nüfus (%)	
		Kent	Kırsal	Kent	Kırsal	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
		Nüfusu	Nüfus	Nüfusu	Nüfus	Nüfus	Nüfus	Nüfus	Nüfus
2011	9.111,1	4.829,5	4.281,6	53,0	47,0	4.517,1	4.594,0	49,6	50,4
2012	9.235,1	4.888,7	4.346,4	52,9	47,1	4.583,5	4.651,6	49,6	50,4
2013	9.356,5	4.966,2	4.390,2	53,1	46,9	4.648,8	4.707,7	49,7	50,3
2014	9.477,1	5.045,4	4.431,7	53,2	46,8	4.713,5	4.763,6	49,7	50,3
2015	9.593,0	5.098,3	4.494,7	53,1	46,9	4.775,8	4.817,2	49,8	50,2

Kaynak: Azerbaycan Devlet İstatistik Komitesi

Grafik 2.3.1: Azerbaycan Nüfus Değişimi

Kaynak: Azerbaycan Devlet İstatistik Komitesi

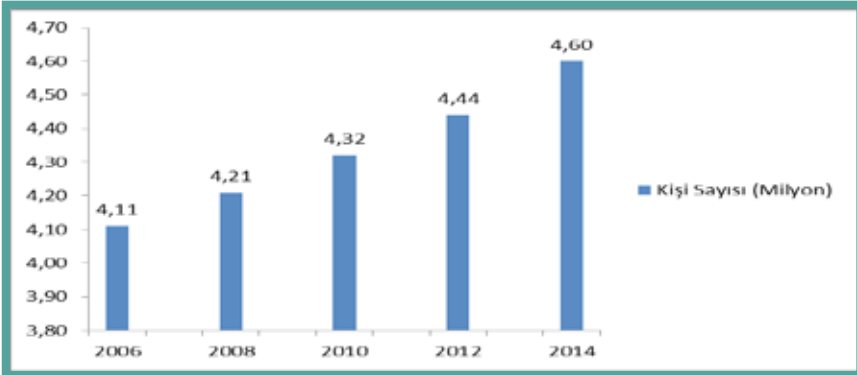
Tablo 2.3.2: Yaş Gruplarına Göre Nüfus Dağılımı (2011-2015)

Yaş Grupları	%	2011w	%	2012	%	2013	%	2014	%	2015
Toplam	100	9.111,1	100	9.235,1	100	9.356,5	100	9.477,1	100	9.593,0
0-14	22,3	2.032,4	22,2	2.052,5	22,3	2.087,1	22,4	2.118,6	22,5	2.157,7
15-29	29,3	2.665,0	28,8	2.662,0	28,2	2.637,3	27,5	2.606,7	26,7	2.564,5
30-44	21,9	1.994,4	21,8	2.016,0	21,9	2.047,3	21,9	2.076,8	22,1	2.118,1
45-60	18,1	1.647,6	18,5	1.707,1	18,8	1.759,0	19,2	1.817,3	19,4	1.859,7
60+	8,5	771,7	8,6	797,5	8,8	825,8	9,1	857,7	9,4	898,0

Kaynak: Azerbaycan Devlet İstatistik Komitesi

Çalışan kesimin yaş limiti erkeklerde 16-65, kadınlarda 16-60'tır. Çalışan kesim genellikle 30-40 yaş arasında yoğunlaşmaktadır.⁶ Azerbaycan'da 2014 yılı sonu itibarı ile çalışabilir nüfus 4.840.700 kişi olup, bu rakam nüfusun %51,1'ini oluşturmaktadır. Toplam çalışabilir nüfusun 4.602.900'ü aktif çalışan, 237.800'ü işsiz nüfustan oluşmaktadır. 2014 yılı sonu itibarı ile resmi işsiz statüsü alanların sayısı (istihdam kurumuna kayıtlı) 28.600'dür. Buna göre, kayıtlı işsizlik oranı %0,59; genel işsizlik oranı ise %4,91'dir.⁷

Grafik 2.3.2: Azerbaycan'da İstihdam Edilenlerin Yıllara Göre Değişimi

Kaynak: Azerbaycan Devlet İstatistik Komitesi

⁶ T.C. Ekonomi Bakanlığı, www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/disiliskiler/ulkeler/ulke-detay/Azerbaycan

⁷ <http://www.stat.gov.az/source/labour/indexen.php>

2014 yılında Azerbaycan'da çalışanların ortalama aylık ücreti 444,5 manat olarak gerçekleşmiştir. Madencilik sanayi, finansal hizmetler ve sigortacılık sektörlerinde çalışanlara yüksek aylık ücret ödenmektedir. Düşük ortalama aylık ücret ise tarım ve hayvancılık, balıkçılık, sağlık ve sosyal hizmetler alanlarında çalışan işçilere ödenmektedir. Azerbaycan Cumhurbaşkanı'nın "Asgari ücretin artırılması hakkında" 31.08.2013 tarihli Kararıyla asgari ücret 1 Eylül 2013 tarihinden itibaren 105 AZN olarak belirlenmiştir.⁸

Tablo 2.3.3: Ücretlerin Sektörlere Göre Durumu

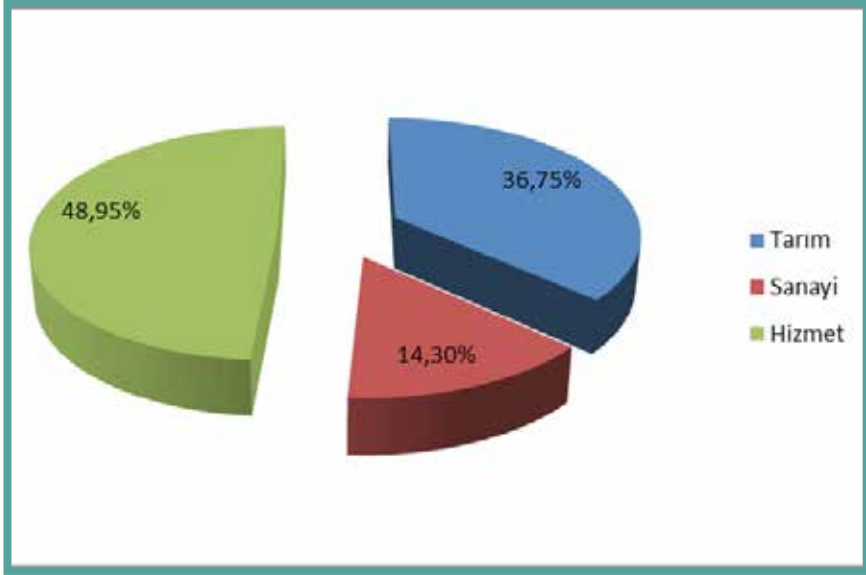
İŞKOLLARI	Ortalama Maaş-AZN
Genel Ortalama	444,5
Asgari Ücret	105,0
Madencilik sanayi	1.753,8
Finansal ve sigorta faaliyeti	1.198,8
Enformasyon ve iletişim	735,0
Mesleki, bilimsel ve teknik faaliyet	669,7
İnşaat	626,9
Kamusal ve yardımcı hizmetlerin verilmesi	566,6
Nakliyat ve ambar işletmesi	530,3
İmalat sanayi	495,4
Elektrik enerjisi, gaz, buhar vb. teçhizat	489,3
Devlet yönetimi ve savunma, sosyal güvenlik	479,6
Turistlerin yerleştirilmesi ve içtimai iaşe	463,9
Diğer alanlardaki hizmetler	400,2
Ticaret; nakliyat araçlarının tamiri	374,0
Su teçhizatı; kirli su ve atık arıtma	331,8
Gayrimenkul ile ilgili işlemler	308,2
Eğitim	298,0
Dinlenme, eğlence ve güzel sanatlar alanında faaliyet	250,1
Tarım/hayvancılık, ormancılık ve balıkçılık	241,3
Sağlık ve sosyal hizmetler	197,8

8 Azerbaycan Devlet İstatistik Komitesi, İşgücü Piyasası Raporu, 2015

İstihdam edilenlerin sektörlere göre dağılımını incelediğimizde toplam istihdamın (4.602.900 kişi) %48,95'i (2.252.900 kişi) hizmetler sektöründe, %36,75'i (1.691.700 kişi) tarım sektöründe ve %14,30'u (658.300 kişi) sanayi sektöründe istihdam edilmektedir.⁹

Grafik 2.3.3: İstihdam Edilenlerin Sektörlere Göre Dağılımı

Kaynak: Azerbaycan Devlet İstatistik Komitesi

2.4. Doğal Kaynaklar ve Çevre

Azerbaycan geniş tarım topraklarına sahiptir. Ülke topraklarının yaklaşık %50'si tarımsal arazilerden, %2,5'i ise kentsel alanlardan oluşmaktadır. Toprakların %11,5'i ise ormanlık arazidir.¹⁰ Azerbaycan, ekolojik olarak çok çeşitli bir coğrafi yapı sergilemektedir. Ülke, deniz seviyesi altında düzlükler, Kafkas bölgesinde 4.000 metre yüksekliğinde dağlar, çöller ve sub-tropik alanlarla kaplıdır. Ülke topraklarının yarısından fazlası alçak arazilerden oluşmaktadır. Tamamı Kafkas havza-

⁹ <http://www.stat.gov.az/source/labour/indexen.php>

¹⁰ Bakü Ticaret Müşavirliği, Azerbaycan'ın Genel Ekonomik Durumu ve Türkiye ile Ekonomik-Ticari İlişkileri Raporu, 2014

sında akan nehirler gemi taşımacılığına elverişli değildir. Sulama sistemleri su depoları ile düzenlenmektedir. En büyük su deposu ülkenin batısındaki Kura nehri üzerinde yer alan Mingeçevir baraj gölüdür.

Azerbaycan yeraltı kaynakları bakımından çok zengin bir ülkedir. Başlıca kaynakları, petrol, doğalgaz, kurşun, çinko, bakır, demir cevheri, barit, alüminyum, kobalt, arsenik, mermer, kireç taşı, siyanit, maden tuzu ve kaya tuzudur. Az miktarda altın ve gümüş gibi değerli madenler de bulunmaktadır. Ülkenin en büyük yeraltı zenginliği petroldür. Petrol (Azerbaycan Türkçesinde neft) ve doğalgaz, Bahar, Kum Adası, Neft Taşları, Neftçala ve Sangaçal'da çıkarılmaktadır. Kaynakların çoğunun kullanılmasına rağmen, madenciliğin acil modernizasyona ihtiyacı vardır.

Petrol ve gaz üretimi, rafine edilmesi ekonominin temelini oluşturmaktadır. British Petrol (BP) tarafından yayınlanan "Review of World Economy" isimli rapora göre ülkenin 7 milyar varillik kanıtlanmış petrol rezervi bulunmaktadır. Söz konusu rakam, dünya toplam rezervlerinin %0,6'sına tekabül etmektedir. Ülkenin rezerv/üretim oranı ise 29,3'tür. Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet Petrol Şirketi (SOCAR) verilerine göre ise ülkenin kanıtlanmış petrol rezervleri 17,5 milyar varildir. Ancak bu verilerin hesaplanmasında kullanılan sınıflandırmalar Sovyet sistemine göre olup, daha geniştir. Ülkenin petrol rezervleri

SOCAR verilerinde bu nedenle çok daha fazla görünmektedir. Ülkenin petrol rezervleri Ortadoğu ile karşılaştırıldığında düşük düzeydedir. Ortadoğu'daki kanıtlanmış rezervler 742,7 milyar varil olup, dünya toplamının %61,5'ine tekabül etmektedir.¹¹

2006 yılı sonu itibarı ile Azerbaycan'ın kanıtlanmış doğalgaz rezervleri 1,35 trilyon metreküp (dünya toplam doğalgaz rezervlerinin %0,7'si)¹², kondensat miktarı ise yaklaşık 2,2 milyar varil olarak tahmin edilmektedir. 2018 Aralık ayında üretime başlanması planlanan Şahdeniz-II'den çıkarılacak gazın 2019 yılından itibaren TANAP ile Türkiye'ye, buradan da Avrupa'ya ulaştırılması planlanmaktadır. Yıllık 16 milyar m³ ve günlük 105 bin varil kondensat üretimi yapılacak sahadaki gazın 6 milyar m³'ünü Türkiye kendi iç tüketimi için kullanırken, kalan 10 milyar m³ ise Türkiye üzerinden Avrupa'ya taşınacaktır.¹³

Azerbaycan, ürettiği petrolün %70'ini ihraç etmektedir. Azerbaycan petrolü, üç boru hattı üzerinden ihraç edilmektedir. Bunlar; 1-Bakü'yü Gürcistan'ın Karadeniz kıyısındaki Supsa limanına bağlayan hat, 2- Bakü'yü Rusya'nın Novorossisk limanına bağlayan hat ve 3-Azeri-Çıralı-Güneşli yataklarından çıkartılan petrolü 1,776 km uzunluğu ve yıllık 50 milyon ton ham petrol taşıma kapasitesi ile Bakü'yü Tiflis üzerinden Ceyhan'a bağlayan BTC Ham Petrol Boru Hattı'dır. Bunların yanı sıra Batum'a demiryolu üzerinden petrol sevkiyatı da yapılmaktadır.¹⁴

Bununla birlikte Azerbaycan'ın petrol ve doğalgaz gelirlerinin ne kadar sürdürülebilir olduğu konusunda yapılmış bazı çalışmalara da dikkat etmek gerekmektedir. Örneğin uluslararası kredi derecelendirme kuruluşu Fitch'in hesaplamalarına göre üretim 2009 senesindeki hızıyla devam ederse Azerbaycan'daki petrol rezervlerinin 18 yılda tükeneyeceği öngörülmektedir. Bu süre Kazakistan için 54 yıl olarak hesaplanmıştır. Fitch, Azerbaycan'da petrol üretiminin önümüzdeki yıllarda düşüşe geçeceğini ve bu nedenle birkaç yıl içerisinde Azerbaycan'ın

11 İGEME, Azerbaycan Ülke Raporu, 2011

12 İGEME, Azerbaycan Ülke Raporu, 2011

13 Bakü Ticaret Müşavirliği, Azerbaycan'ın Genel Ekonomik Durumu ve Türkiye ile Ekonomik-Ticari İlişkileri Raporu, 2014

14 DEİK, Azerbaycan Ülke Bülteni, 2012

yıllık büyüme oranlarının yüzde 2-3 seviyesine ineceğini bildirmektedir.¹⁵

Trans-Kafkas ülkeleri içinde çevre kirliliğinin en fazla olduğu ülke Azerbaycan'dır. Yağış miktarının düşük olmasına rağmen Azerbaycan yeterli taze su rezervine sahiptir. Ancak yüzey suyu kirlidir ve nüfusun dörtte biri güvenli suya ulaşmakta sorun yaşamaktadır. Tarımsal arazi verimliliği de uzun yıllar boyunca yetersiz drenaj ve sulama nedeni ile topraktaki tuz oranının artmasına bağlı olarak düşüktür. Hazar Denizi seviyesinin inip çıkması da önemli bir ekolojik sorundur. 1977-1995 yılları arasında yıllık ortalama 13 cm yükselmiş olan Hazar Denizi, önemli bir balıkçılık alanıdır. Ancak kirlenme ve kaçak avlanma nedeni ile son dönemlerde verimlilikte düşüş gözlenmektedir. 2006 yılında mersinbalığı stoklarının korunması amacı ile Azerbaycan, Rusya, Kazakistan ve Türkmenistan'dan havyar ticaretine CITES tarafından (The International Convention on International Trade in Endangered Species) geçici yasak getirilmiştir.¹⁶

15 DEİK, Azerbaycan Ülke Bülteni, 2012

16 GTHB, Yurt dışında tarım sektörüne yönelik yatırım olanakları, Azerbaycan Raporu

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GENEL EKONOMİK DURUM

**AZERBAJCAN
CUMHURİYETİ
ÜLKE RAPORU**

3.1. Ekonomik Durum

Azerbaycan, 1991 yılında bağımsızlığını kazandıktan sonra, önemli siyasi, askeri, sosyal ve ekonomik problemlerle karşı karşıya gelmiştir. Özellikle SSCB döneminde sistemli olarak Cumhuriyetler arasında bağımlılığı bir anlamda zorunlu kılan ekonomik yapının ani çöküşü, pazar ekonomisine geçiş sürecinde büyük sorunları da beraberinde getirmiştir.

Ekonomik, siyasi, hukuki bir alt yapının olmaması, teknolojinin eski olması, serbest piyasa modelinin bilinmemesi, Ermenilerin işgalci tutumu sonucu topraklarının %20'sinin kaybedilmesi, 1 milyon kişinin kendi ülkesinde mülteci durumuna düşmesi ve benzeri nedenlerle üretim durma noktasına gelmiş, sonuç olarak da ekonomi üzerinde kontrol tamamen kaybedilmiştir. Savaş ve dağılma sonrası ortaya çıkan sorunlar nedeniyle ekonomide büyük bir bozulma ve dağılma yaşanmış ve bunun sonucunda milli gelirden negatif büyüme yani gerileme ve yüksek enflasyon yaşanmıştır. Milli gelir büyüme hızı 1993'te % 23,1; 1994'te % 19,7 ve 1995'te % 11,8 olarak gerçekleşmiştir.

Ülkede siyasi istikrarın sağlanması ve Ermenilerle geçici ateşkese varılmasından sonra dikkatler ekonomi üzerinde yoğunlaşmaya başlamıştır. Bunun sonucu olarak 20 Eylül 1994 tarihinde "Asrın Anlaşması" olarak adlandırılan Azerbaycan Devlet Petrol Şirketi ile dünyanın önde gelen petrol şirketleri arasında "Hazar Denizinin Azerbaycan'a ait Bölümünde Azeri, Çırağ, Güneşli Yataklarının Birlikte İşlenmesi ve Paylaşılması Hakkında" ilk Anlaşma imzalanmıştır.

Azerbaycan ekonomisinde 1996 yılından itibaren başlayan büyüme 2000'li yıllarda da sürmüştür. Milli gelir, 2012 yılında %2,2'lik bir büyüme oranıyla 67,3 milyar dolar, 2013 yılında 73,5 milyar dolar, 2014 yılında 75,2 milyar dolar, 2015 yılında ise yaklaşık %30'luk sert bir düşüş ile 53,0 milyar dolar seviyesinde gerçekleşmiştir. 2013 yılında %5,8'lik bir büyüme oranı yakalayan Azerbaycan ekonomisindeki genişleme, 2014 yılının ilk yarısında yavaşlama göstererek %2, 2015 yılında ise %1,1 seviyesinde gerçekleşmiştir. Bu düşüşün temel sebebi ekonomisi büyük oranda petrol ve doğalgaz üretimine ve ihracatına bağlı olan Azerbaycan'ın, dünya piyasalarında petrol fiyatlarının hızla düşmesi neticesinde alınan devalüasyon kararlarıdır.

Tablo 3.1.1: Azerbaycan Manatı – Amerikan Doları Kur Değerleri

Tarih	Dolar	Manat
31.12.2012	1\$	0,7850
31.12.2013	1\$	0,7842
31.12.2014	1\$	0,7844
21.02.2015	1\$	1,0500
21.12.2015	1\$	1,5500
31.12.2015	1\$	1,5594

Kaynak: Azerbaycan Merkez Bankası

Kriz nedeniyle küresel ekonomi açısından zorlu geçen 2009 yılında dünyada GSYİH’de en çok büyüyen ülke, yakaladığı %9,3 artışla Azerbaycan olmuştur. 2010 yılında %4,9; 2011 yılında %0,1 ve 2012 yılında %2,2 oranlarında büyüme kaydedilmiştir. Azerbaycan’ın 2013 yılında %5,8 oranında reel büyüme göstermesinin altında yatan temel neden ise madencilik sektörünün tekrar yükselişe geçmesidir. 2015 yılında petrol fiyatlarındaki düşüğe rağmen %1,1 büyüme gerçekleşmiştir.

Tablo 3.1.2: Temel Ekonomik Görünüm (2010-2015)

Yıl	GSYİH Nominal (Milyar \$)	Kişi Başına Gelir (\$)	Büyüme Oranı (%)	Enflasyon Oranı (%)	İhracat (Milyar \$)	İthalat (Milyar \$)
2010	52,9	5.814	4,9	5,7	26,4	6,7
2011	65,9	7.147	0,1	5,6	34,4	10,1
2012	69,6	7.444	2,2	-0,3	32,6	10,4
2013	73,5	7.809	5,8	3,7	31,7	10,3
2014	75,2	7.813	2,0	-0,1	28,3	9,3
2015	53,0	5.440	1,1	7,8	15,9	9,0

Kaynak: Economist Intelligence Unit (EIU)

Ülkedeki fakirlik oranının 2003’te %49 iken, 2009’da %11 seviyesine düştüğü tahmin edilmekte olup, yeni güncel veri bulunmamaktadır. 2015 yılında kişi başına gelir Azerbaycan manatında meydana gelen

devalüasyonun etkisi ile düşerek 5.440 dolar olarak gerçekleşmiştir. 2015 yılında enflasyon %7,8 seviyesinde gerçekleşmiştir.

Ülkede sanayi sektörünün önemli bir bölümünü yaklaşık 20 yıl önce kurulan ağır sanayi oluşturmaktadır. Ağır sanayi içinde en önemlileri demir, alüminyum ve çimento olup, birçoğu petrol sanayinin gelişiminden sonra ihmal edilmiştir. Ülke sanayisinin tekrar canlanmasına yönelik olarak 2014 yılı “sanayi yılı” ilan edilmiştir. Reel sanayi üretiminin hızla düşmesine rağmen, konut inşası, kırsal altyapı çalışmaları ve ulaşım altyapısının iyileştirilmesinden dolayı inşaat sektörü son iki senedir reel anlamda çok hızlı büyümüştür.

Hizmet sektörü de ulaşım ve haberleşme alanlarında yaşanan gelişmelerden dolayı hızlı bir biçimde büyümüştür. Bankacılık alanı, tüm sektörün varlığının yarısından fazlasını oluşturan iki devlet bankası tarafından yönetilmektedir.

1997 yılında sanayi sektörünün GSYİH'ya katkısı %39,9 iken, 2003 yılında bu oran %52,6'ya yükselmiştir. 2011 yılına gelindiğinde bu oran %62,1'e ulaşmıştır. 2015 yılında tarımın GSYİH'daki payının %6, sanayinin %59,1 ve hizmetlerin %34,9 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir.

Tablo 3.1.3: GSYH'nin Sektörlere Göre Dağılımı-2015 (%)

Tarım	6,0
Sanayi	59,1
Hizmetler	34,9

Kaynak: <http://www.ekonomi.gov.tr> (Erişim tarihi: 15.08.2016)

Ülkenin dış ticaretinde petrole olan bağımlılık %90'ın üzerindedir. 2015 yılında ihracatında İtalya %19,8 oranla, ithalatında ise Rusya %15,6 pay ile birinci sırada yer almaktadır. 2015 yılında Türkiye, Azerbaycan'ın ihracatında yüzde %2,7 pay ile 12. sırada, ithalatında ise %12,7 pay ile ikinci sırada yer almaktadır.

Tablo 3.1.4: Azerbaycan'ın Ekonomik Göstergeleri

GSYİH (Nominal)	53 milyar \$
Kişi Başına GSYİH (Nominal)	5.559 \$
GSYİH Büyüme Hızı (Reel)	% 1,1
Enflasyon Oranı	% 7,8
Para Birimi ve Döviz Kuru	Manat - 1 \$=1,61 (15.08.2016)
Toplam Rezervler	8,8 milyar \$
İhracat	11,4 milyar \$
İthalat	9,2 milyar \$
Ülkeye Giren Yatırım Tutarı	7,5 milyar \$
Yurtdışına Çıkan Yatırım Tutarı	2,95 milyar \$
İşsizlik Oranı	% 5,3
Dünya Bankası İş Yapma Kolaylığı Sıralaması	63/189
GSYİH'nin Sektörel Dağılımı	Tarım % 6, Sanayi % 57,8, Hizmetler % 36,2
İhracatında Başlıca Ürünler	Petrol ve Petrol Ürünleri (% 92,8), Şeker ve Şeker Kamışı, Sofralık meyve ve kabuklu yemiş, Hayvansal ve bitkisel yağlar, plastik ürünleri (% 1),
İthalatında Başlıca Ürünler	Nükleer reaktörler, kazanlar (% 21,3), Karayolu taşıtları (% 7,8), Demir Çelik ürünleri (% 6,8), Elektrikli ekipmanlar (% 6,7), Kıymetli taşlar (% 4,5), Tütün ve işlenmiş tütün ürünleri (% 4,4)
İhracatında Başlıca Ülkeler	İtalya (% 19,8), Almanya (% 10,7), Fransa (% 7,6), İsrail (% 7,0), Çek Cum. (% 4,8) TÜRKİYE (% 2,7) (12. sırada)
İthalatında Başlıca Ülkeler	Rusya (% 15,6), TÜRKİYE (% 12,7) (2. sırada), USA (% 9,2), Almanya (% 7,5), İtalya (% 6,4)

Başlıca Sanayi Dalları	Petrol ve petrol ürünleri, doğal gaz, petrol arama ve çıkarma teçhizatları, çelik, demir, çimento
Başlıca Tarımsal Üretim	Pamuk, tahıl, pirinç, üzüm, çay, tütün
Madenler ve Yeraltı Kaynakları	Petrol ve doğal gaz, kurşun, çinko, bakır, demir cevheri, alüminyum

Kaynak: Dünya Bankası, Economist Intelligence Unit, TradeMap, IMF

3.2. Ekonomide Geleceğe Yönelik Beklentiler

Yeniliklere hızla adapte olan Azerbaycan, SSCB'nin dağılması ile uzmanlaşma ve işbölümüne dayalı ekonomik yapılanmanın sona ermesine, Ermenistan savaşı ve Çeçenistan sorunu nedeniyle ülke sanayi için gereken ara mallarının ithalat yollarının kapanmasına rağmen bütün bu darboğazları aşmayı başarmıştır.

Söz konusu darboğazların aşılmasında petrol rezervleri önemli bir rol oynamış, yıllardır petrole yatırım yapan Azerbaycan 2005 yılından itibaren milli gelire yansıyan petrol gelirleri ile yeni bir döneme girmiştir. Önümüzdeki 15 yıl için 50 milyar \$ petrol geliri bekleyen ülke, somut ve uygulanabilir projelerle bu gelirin halkın yaşam standardının yükselmesini sağlayacak hedefler için çalışmaktadır.

Son yıllarda Azerbaycan uluslararası bağımsız risk değerlendirme şirketlerince yapılan değerlendirmelerde riskli ülkeler arasında yer almaktadır. Bu riskin temel sebebi düşük petrol fiyatlarına bağlı olarak petrol gelirlerinin azalmasının Azerbaycan ekonomisinde önemli şoklar yaratabileceği, bankacılık sektöründe krize ve ekonomide bozulmaya yol açarak ülkenin mali pozisyonunu kötüleştirebileceği şeklinde ifade edilmiştir.

Petrol dışı alanlarda yapılan yatırımların artış kaydetmesine rağmen IMF, ülkede enerji sektörü dışında kalan iş sektörlerinin halen oldukça zayıf görüldüğüne dikkat çekmektedir. Özellikle, zayıf hukuk sistemi, rekabet koşulları önündeki engeller ve finansal sistemde yaşanan sorunların petrol dışı alanların büyümesinin önündeki en önemli engeller olduğunu belirtmektedir.

Azerbaycan'da ekonominin büyük bir bölümü halen devlet tarafından yönetilmektedir. Pek çok kamu işletmesi kendi alanlarında tekelidir. Söz konusu işletmeler yüksek fiyatlar belirlemekte ve mal arzını kısıtlamakta olup, çoğu zaman mal alımında da önemli bir paya sahiptir.

Economist Intelligence Unit (EIU)'in tahminlerine göre, petrol fiyatlarının azalması ve enflasyon nedeniyle reel gelirlerin azalmasından dolayı 2016 yılında Azerbaycan ekonomisinin %2,8 küçüleceği öngörülmektedir. Giderek petrol fiyatlarının artması ile ekonomik büyümenin 2017 yılında yeniden yükselmesi beklenmektedir.¹

Ülkenin sosyal harcamalarının yüksek olması (GSYH'nin %4'ü) ve Güney Gaz Koridorunun inşası da dahil olmak üzere devlet yatırımlarının hacminin artması sebebiyle 2016 yılı bütçe kesrinin GSYH'nin %14'ünü teşkil etmesi beklenmektedir.

3.3. Enflasyon

Azerbaycan, hiper-enflasyon yaşamış bir ülkedir. Ermenistan ile yapılan savaş sırasında ülkede sürekli para basılmasından dolayı enflasyon 1994 yılında yüzde 1.664 seviyesine ulaşmış, ancak 1995 yılından itibaren uygulanan sıkı para politikalarıyla fiyatlar kontrol altına alınarak 2003 yılında enflasyon oranı yüzde 2,1'e kadar inmiştir.

2015 yılı Aralık ayında gıda ürünlerinin fiyatlarında %4,5; gıda dışı ürünlerde %7,1; hizmet sektöründe ise %1,9 oranında fiyat artışı kaydedilmiştir. Genel olarak, 2015 yılında tüketim ürünleri ve hizmet sektörü fiyatlarında bir önceki yıla göre %7,8 oranında fiyat artışı kaydedilmiştir.

Tablo 3.3.1: Yıllar itibari ile enflasyon

Yıllar	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016 ^a
Enflasyon (%)	5,7	5,6	-0,3	3,7	-0,1	7,8	6,4

Kaynak: Economist Intelligence Unit (EIU), (a) EIU Tahmini

1 Economist Intelligence Unit (EIU)

2 Nisan 2016 tarihinde Azerbaycan ile Ermenistan arasında kısa süreli fakat ciddi bir çatışma patlak vermiştir. Çatışma Karabağ Bölgesinde üstünlük sağlama ve işgal altındaki toprakları kurtarma amacı gütmektedir. Bu olay topyekûn bir savaş niteliğinde değildir, fakat Yukarı Karabağ sorunu önümüzdeki yıllarda da çatışma riski içermektedir. Düşen petrol fiyatları 2015 sonlarına doğru devalüasyona sebebiyet vererek dış ticarete bağlı olan ülkede enflasyonu yükselteceği tahmin edilmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SEKTÖRLER

AZERBAJCAN
CUMHURİYETİ
ÜLKE RAPORU

4.1. Tarım ve Hayvancılık

Tarım, Azerbaycan ekonomisinin petrolden sonra ikinci önemli sektörüdür. Toplam işgücünün %37'si tarım sektöründe istihdam edilmektedir.¹ Bununla birlikte GSYİH'da %6'lık bir paya sahiptir.

Azerbaycan, iklim ve toprak yapısı bakımından tarıma elverişli bir ülkedir. Dünyada var olan 11 iklim bölgesinin 9'u ülkede görülebilmektedir. Güney bölgelerinde bir sezonda 2 ürün almak mümkündür.

Azerbaycan'ın tarımsal arazi miktarı 4.8 milyon hektar olup, bunun %39.6'sı ekilebilir arazidir. Tarımsal üretimin %50.1'i ürün yetiştirme, %49.9'u ise hayvancılık faaliyetinden oluşmaktadır.²

Azerbaycan'ın başlıca tarım ürünleri pamuk, tütün, şeker pancarı, hububat, sebze ve meyvedir. Ülkede bazı bölgelerde fındık, çay gibi ürünler de üretilmektedir. Ham ipek üretimi ve buna bağlı olarak dut ağacı tarımı da oldukça yaygındır. Azerbaycan'ın bazı tarım ürünlerine ilişkin veriler Tablo 4.1.1'de gösterilmiştir.

Tablo 4.1.1: Azerbaycan'ın Bazı Tarım Ürünlerine İlişkin Üretim Miktarı (Ton)

Ürün/ Yıllar	2010	2011	2012	2013	2014
Meyve	729.500	765.800	810.000	853.700	850.800
Tütün	3.200	3.600	4.300	3.500	2.900
Üzüm	129.500	137.000	151.000	148.500	147.700
Çay	540	530	570	570	470
Patates	953.700	938.500	968.500	992.800	819.300
Buğday	1.272.300	1.594.400	1.797.000	1.841.300	1.407.400
Arpa	513.300	616.400	721.200	799.000	681.800
Pamuk	38.200	66.400	57.000	45.200	41.000
Şeker Pancarı	251.900	252.900	173.800	187.900	173.300
Ayçiçeği	15.500	19.600	19.700	17.700	19.800
Sebze	1.189.500	1.214.800	1.216.200	1.236.300	1.187.700

Kaynak: Azerbaycan Devlet İstatistik Komitesi, www.stat.gov.az (Erişim tarihi: 15.08.2016)

1 Azerbaycan Tarım ve Gıda İşleme Sektörü Tanıtım Kitapçığı, Azerbaycan İhracat ve Yatırım Tanıtım Kuruluşu (AZPROMO) Yayını, 2014, s. 3

2 Ibid,

Azerbaycan'ın başlıca hayvansal üretimi süt ve süt ürünleri, et ve et ürünleri, yumurta, balıkçılık, arıcılık, ipek böcekçiliği ve yün üretimidir.

Tablo 4.1.2: Azerbaycan'ın Bazı Hayvansal Ürünlerine İlişkin Üretim Miktarı (Ton)

Ürün/Yıllar	2010	2011	2012	2013	2014
Et	244.900	254.900	276.000	286.900	291.200
Süt	1.535.800	1.597.500	1.695.600	1.796.700	1.855.800
Yumurta (Adet)	1.178.600.000	1.011.000.000	1.226.700.000	1.401.500.000	1.562.700.000
Yün	15.600	16.000	16.200	16.500	16.800
İpek	10	4	3	1	1
Bal	1.900	2.300	2.400	2.500	2.400
Balıkçılık	45.315	47.025	57.667	50.960	50.067

Kaynak: Azerbaycan Devlet İstatistik Komitesi, www.stat.gov.az (Erişim tarihi: 15.08.2016)

Azerbaycan'da büyükbaş ve küçükbaş hayvan varlığı gerek et gerekse de süt üretimi açısından oldukça önemlidir. Hayvan varlığında yıllara göre artış eğilimi olduğu Tablo 4.1.3'te görülmektedir.

Tablo 4.1.3: Azerbaycan'ın Büyük ve Küçükbaş Hayvan Varlığı (Adet)

Ürün/Yıllar	2010	2011	2012	2013	2014
İnek	2.299.700	2.336.600	2.378.500	2.412.300	2.442.400
Öküz	282.700	277.100	269.400	265.900	260.900
Koyun	7.723.900	7.784.800	7.847.400	7.924.600	7.979.400
Keçi	607.300	620.200	626.900	644.800	651.100

Kaynak: Azerbaycan Devlet İstatistik Komitesi, www.stat.gov.az (Erişim tarihi: 15.08.2016)

Ülkenin tarımsal yapısında, Sovyetler Birliği döneminden kalma kolektif mülkiyete dayalı kolhoz ve sovhoz işletmeleri tarafından üretim yapılmakta iken yapılan ıslahat ve özelleştirme programı çerçevesinde özel mülkiyete dayalı üretim yapısına geçilmiştir.

Petrolde sonra ihracatta en önemli ikinci sektör olmasına rağmen tarım sektörünün ihracat gelirlerindeki payı Devlet İstatistik Komitesi verilerine göre %5 civarındadır. Ülkenin kuruluş ve Ermenistan ile savaş yıllarına tekabül eden 1990'lar boyunca önemli üretim kaybı yaşayan sektör, 1998'den itibaren pozitif büyümeye geçmiştir. Sektör ülkenin gıda ihtiyacını karşılayamamakta ve büyük ölçüde devlet sübvansiyonları ile ayakta durmaktadır. Sektörün toplam üretime katkısının düşük değerlerde seyretmesinin başlıca nedeni sektördeki yapısal verimsizlik ve aynı zamanda petrol sektöründeki hızlı gelişmedir.

Ülkedeki özel çiftliklerin ortalama büyüklükleri 8 hektarın biraz üzerindedir. Bununla birlikte özel çiftliklerin sayısı sektördeki birleşmeler sayesinde azalmaya başlamıştır. Özel çiftlikler iç pazarın ihtiyaçlarına göre üretim yapmaktadır. Finansman sorunları nedeni ile modern ekipman, gübre ve diğer gerekli girdilere ulaşımında sorunlar bulunmaktadır.

4.2. Sanayi

Azerbaycan denilince akla gelen ilk ürün petroldür. Bu nedenle Azerbaycan sanayisi de petrol ve petrol ürünleri üzerine kurulmuştur. Azerbaycan dünyada ilk rafinerinin kurulduğu, ilk petrol tankerlerinin kullanıldığı ve denizden ilk petrol çıkaran ülkedir.³

Azerbaycan'ın 2015-2020 dönemini kapsayan Sanayi Kalkınma Programına göre sanayide modernizasyon, petrol dışı ürün ihracatının artırılması, bilim ve teknoloji yoğun üretim, devlet teşvik mekanizması ve yatırım çekme faaliyetlerinin artırılması hedefleri bulunmaktadır.

Azerbaycan'ın sanayi ürünleri hacmi 2003 yılında 5.1 milyar ABD dolarından 2013 yılında 43 milyar ABD doları tutarına erişmiştir. Son on yılda yaklaşık 9 kat bir artış görülmektedir.

3 Azerbaycan Sanayi Sektörü Tanıtım Kitapçığı, Azerbaycan İhracat ve Yatırım Tanıtım Kuruluşu (AZPROMO) Yayını, 2014, s. 4

Azerbaycan sanayisi madencilik, enerji, su ve atık yönetimi ile imalat sanayi başlıkları altında gruplanmaktadır. Maden sanayi, toplam sanayi çıktısının %72,7'sini oluşturmaktadır. Bunu sırasıyla %21,4 ile imalat sanayi, %0,7 ile su ve atık yönetimi, %5,2 ile de enerji takip etmektedir. İmalat sanayinin ağırlığını gıda, petrokimya ürünleri, metalürji, makine ve ekipmanları ile inşaat malzemeleri imalatı oluşturmaktadır. Azerbaycan imalat sanayisinin ağırlığı Tablo 4.2.1'de gösterilmiştir.

Tablo 4.2.1: Azerbaycan İmalat Sanayisinin Durumu

Sektör	Gıda	Petrokimya	Metalürji	İnşaat Malzemeleri	Makine ve Ekipmanları	Diğer
Yüzde	37,8	36,4	5,6	5,4	7,7	6,9

Kaynak: Azerbaycan İhracat ve Yatırım Tanıtım Kuruluşu (AZPROMO)

Gıda sanayinde üretilen başlıca ürünler et ve süt ürünleri, deniz mahsulleri, fırın ve pasta ürünleri, şeker, yağ, içecek, tütün mamulleri, çay, konserve ve şekerlemedir.

Petrokimya sanayinde başlıca ürünler benzin, motorin, motor yağı, propilen, bitüm, polietilen, iyot, izopropil alkol ve boya malzemeleridir. Petrokimya alanında son yıllarda ciddi yatırımlar yapan Azerbaycan'da 2011 yılında Hazar Denizi kıyısında Sumgayıt Kimyasal Endüstri Parkı kurulmuştur. 2020 yılına kadar yeni petrol-gaz işleme ve petrokimya kompleksinin de inşaatı tamamlanarak faaliyete geçecektir. Söz konusu parkta üretilen ürünler tarım, inşaat, paketlenme, otomotiv ve ilaç dahil kişisel bakım ürünlerinde kullanılmaktadır. Petrokimya denilince akla gelen ilk kuruluş ise Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet Petrol Şirketi olan SOCAR'dır.

Metalürji sanayi Azerbaycan'da hızlı bir gelişme göstermektedir. Başlıca metalürji ürünleri ise alüminyum, demir cevheri ve bakır-altın ayırıştırma, çelik ve çelik ürünler imalatı ve bakır işlemedir. Alüminyum Gence'de, bakır ve altın ise Gadabey'de işlenmektedir.

2013 yılında Azerbaycan Çelik Üretim Kompleksi'nin kurulmasına

karar verilmiştir. Tesis demir cevherinden nihai çelik ürünlere kadar tüm süreçleri aynı ortamda gerçekleştirmek üzere planlanmıştır. Tesisin kapasitesinin yıllık 1.2 milyon ton olması beklenmektedir.

Makine ve ekipman imalatı Azerbaycan'ın gelişen diğer imalat sanayisidir. Başlıca ürünler ise traktör ve otomobil, gemi, tarımsal aletler, müzik aletleri, elektrikli ev aletleri, otomatik kontrol aletleri, klimalar, asansörler, beyaz eşya, kamyonlar, petrol çıkarma makineleri ve elektrik motorlarıdır.

Gemi inşası Bakü'de 2013 yılında kurulan modern tersanede gerçekleştirilmekte olup, söz konusu tersanenin ortakları arasında Singapur şirketi de bulunmaktadır. Tersane yıllık 15.000 ton kapasiteli 4 tanker gemisi ve 4 servis gemisi inşa edebilecek kapasitededir.

Ülkenin en önemli sanayi bölgesi, 250 hektarlık bir arazi üzerinde kurulu olan Sumgayıt Teknoloji Parkı olup, söz konusu alanda kamyon, otobüs, treyler, güneş panelleri, kablo ve elektrik malzemeleri gibi ürünler üretilmektedir.

İnşaat malzemeleri imalatı Azerbaycan'ın en hızlı gelişen sektörlerinden birisi olmuştur. Başlıca inşaat malzemeleri çimento, beton panel ve prefabrik elemanlar, işlenmiş mermer, traverten, tuğla, hazır beton ve kaymaktaşı gibi ürünlerdir. Azerbaycan yerli üretim çimento ile kendi ihtiyacını karşılamayı planlamaktadır.

Diğer imalat sanayi grubunda yer alan ürünler tekstil, hazır giyim, mobilya, ağaç işleri, halı, kağıt, deri ve deri mamulleri, ayakkabı ve kürk olarak ön plana çıkmaktadır.

Azerbaycan'da 3 önemli endüstri ve ileri teknoloji parkı mevcuttur. Söz konusu parklara ilişkin bilgiler Tablo 4.2.2'de yer almaktadır.

Tablo 4.2.2: Azerbaycan'daki Endüstri ve Yüksek Teknoloji Parkları

Özellikleri	Sumgayıt Kimyasal Endüstri Parkı	Balakhan Eko-Endüstri Parkı	Yüksek Teknoloji Parkı
Kuruluş	2011	2011	2012
Toplam Arazi	295.5 ha	7 ha	50 ha
Yer	Sumgayıt	Bakü	Pirallahı Adası
Yönetim	Ekonomi ve Sanayi Bakanlığı	Ekonomi ve Sanayi Bakanlığı	İletişim ve Yüksek Teknoloji Bakanlığı
Sektörler	Tarım, inşaat, paketleme, otomotiv ve ilaç sanayine yönelik kimyasallar	Plastik, lastik, elektronik eşya, akü, demir dışı metaller ve kabloların geri dönüşümü	Mobil ve bilgi teknolojileri, e-iş, animasyon grafikleri, yazılım, uzay ve telekomünikasyon, biyoteknoloji, nanoteknoloji, tıbbî yazılım, robotlar
İnternet	www.scip.az	www.bsp.az	www.hightech.az

Kaynak: Azerbaycan İhracat ve Yatırım Tanıtım Kuruluşu (AZPROMO)

4.3. Madencilik ve Enerji

Azerbaycan'ın başlıca maden kaynağı ve ekonomisinin temel dayanağı petroldür. Ülke, dünyanın en eski petrol üreticisidir. 19. yüzyıl sonunda keşfedilen büyük petrol rezervleri sonrasında Shell, Rothschild, Nobel kardeşler gibi yabancı yatırımcılar bu ülkede büyük yatırımlar yapmışlardır. Söz konusu dönemde Azerbaycan dünya petrol arzının yaklaşık yarısını karşılamıştır.⁴

1990'ların başında yabancı yatırımcılar ile yeni üretim sahalarının keşfine yönelik anlaşmaların imzalanması ve sektöre önemli büyüklükte doğrudan yabancı yatırımların olması petrol üretiminde artış meydana getirmiştir. Bu süreçte British Petroleum (BP), Amoco, Total,

4 Doing Business In Azerbaijan, Azerbaycan İhracat ve Yatırım Tanıtım Kuruluşu (AZPROMO) Yayını, 2014, s.56

Elf, Lukoil, Itochu gibi firmaların petrol ve hidrokarbon yataklarına yönelik büyük yatırımları gerçekleşmiştir. Azerbaycan'ın kanıtlanmış ulusal petrol rezervleri 1.05 milyar ton, doğalgaz rezervleri ise 2.5 trilyon m³ civarındadır.

Azerbaycan'ın en önemli politikası enerji kaynaklarını uluslararası pazarlara en güvenli ve kısa yoldan ulaştırmaktır. Bu çerçevede Azerbaycan, Gürcistan ve Türkiye eksenli boru hatları Azerbaycan için vazgeçilmez bir güzergâhtır. Söz konusu güzergâhta yıllık 20 milyar m³ kapasiteli, 980 km uzunluğunda olan Bakü-Tiflis-Erzurum doğalgaz boru hattı ve yıllık 10 milyar varil kapasiteli, 1768 km uzunluğunda bulunan Bakü-Tiflis-Ceyhan ham petrol boru hattı faaliyetini sürdürmektedir. Azerbaycan doğalgazının başta Avrupa olmak üzere uluslararası pazarlara ulaşımını gerçekleştirecek projelerin inşası da devam etmektedir. Bu çerçevede Şah Deniz 2 sahasından çıkarılan doğalgazı Türkiye üzerinden Avrupa'ya ulaştıracak olan Trans Anadolu Doğalgaz Boru Hattının (TANAP) inşası Azerbaycan Devlet Petrol Şirketi (SOCAR), Boru Hatları ile Petrol Taşıma A.Ş. (BOTAS) ve Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığından (TPAO) oluşan konsorsiyum aracılığı ile devam etmektedir. Hattan tedarik edilecek gazın 6 milyar m³'lük kısmı Türkiye'nin, 10 milyar m³'lük kısmı ise Avrupa'nın ihtiyacını karşılayacaktır.

Azerbaycan'ın 2013 yılı elektrik üretim miktarı 20.6 milyar kV civarındadır. Elektrik altyapısı ve üretimi hâlihazırda iç talebi karşılamaya yetmemektedir. Ülkede 13 termik ve 8 hidroelektrik santrali bulunmakta olup, enerjinin yüzde 90'ı termik santrallerden karşılanmaktadır. Ülkede güçlü ve sürekli rüzgâr sahalarının olması alternatif enerji kaynakları arasında rüzgârı ön plana çıkarmıştır. Azerbaycan'ın rüzgâr enerjisi potansiyelinin 800 MW olduğu tahmin edilmektedir. Ülkenin başlıca rüzgâr sahaları Apşeron Yarımadası, Gence, Taşkesen ile Nahcivan'da bulunan Şarur ve Culfa'dır.⁵

Azerbaycan son yıllarda fotovoltaik güneş enerjisinden de istifa etmektedir. Ülke yıllık 1500-2000 kWh/m² arasında değişen enerji üretim potansiyeline sahiptir.

5 Ibid, s.60

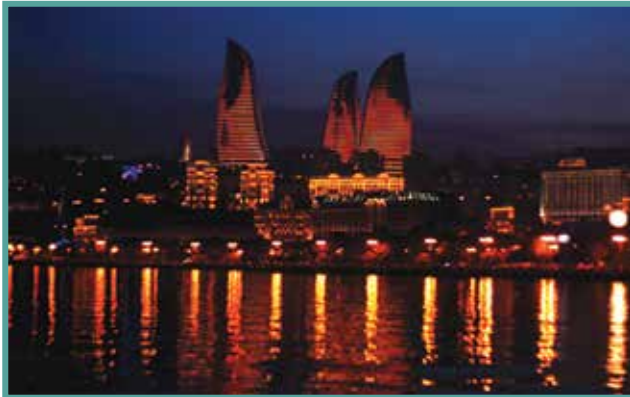
Azerbaycan petrol dışı yeraltı kaynakları bakımından da zengin bir ülkedir. Başlıca kaynakları, kurşun, çinko, bakır, demir cevheri, barit, alüminyum, kobalt, arsenik, mermer, kireç taşı, siyenit, maden tuzu ve kaya tuzudur. Az miktarda altın ve gümüş gibi değerli madenler de bulunmaktadır.

4.4. İnşaat ve Müteahhitlik Hizmetleri

İnşaat ve müteahhitlik hizmetleri faaliyetleri petrol ve gaz sektörlerindeki gelişmeye yakından bağlıdır. Petrol ve gaz boru hatları ile hidrokarbona bağlı altyapı inşaatları sektörün canlanmasında önemli rol oynamıştır.

Türk firmaları Azerbaycan'da önemli inşaat işlerini gerçekleştirmektedir. Üstlenilen projeler arasında kara yollarının inşası, baraj yapımı, elektrik santralleri inşası ve modernizasyonu, iş merkezleri kurulması, lüks konut inşası, Sangaçal terminali tank rezervuar işi, Bakü Hava Alanı inşası, Nahcivan Hava Alanı inşası, ISR Plaza inşası, "Güney Mugan" projesi, tarihi ve turistik komplekslerin bakım ve onarımı, petrol boru hattı ile ilgili yapım ve onarım işleri, Bakü Sahil Projesi, kombine gaz çevrimi elektrik santrali, Nahcivan baraj inşası gibi işler yer almaktadır. Türk firmaları 2016 yılı itibariyle son 6 yılda toplam 363 projede 11 milyar dolarlık iş hacmine ulaşmışlardır.⁶

Resim: Alev Kuleleri-Bakü

6 Azerbaycan Cumhuriyeti Ülke Profili, Ekonomi Bakanlığı, 2016, s.7

Diğer taraftan Azerbaycan, uluslararası bağımsız risk değerlendirme şirketlerince yapılan değerlendirmelerde riskli ülkeler arasında yer almaktadır. Bu risk, mevzuatın sık sık değişmesi, tekelleşmenin artması, bankacılık sisteminin yeterince gelişmemesi, mahkeme kararlarının uygulamasında karşılaşılan gecikmeler gibi sorunlardan kaynaklanmaktadır. Ülkenin riskli olması, zaman zaman firmalarımız için sorun yaratıyor olsa da, fizibilite çalışmalarında risk unsurunu daha fazla dikkate alan 3. ülke müteahhitlik firmalarının bölge pazarına girişini engellemekte ve firmalarımızın rekabet şansını artırmaktadır. Ancak, uygun şartlarda kredi ve politik risk sigortası ile desteklenen 3. ülke firmalarına karşı firmalarımızın bu avantajını uzun vadede korumaları zorlaşmaktadır.

Sektörün en önemli müşterisi kamu sektörü olagelmıştır. Kamu sektörünün iş hacmi petrol fiyatlarındaki dalgalanmalardan oldukça etkilenmektedir. İşgal altındaki Dağlık Karabağ Bölgesi'nden göç etmek zorunda kalan göçmenlerin konut ihtiyacı da sektörü etkilemektedir. Başkent Bakü'deki inşaat faaliyetleri özellikle yeni apartman blokları ve ofis binalarının yenilenmesine bağlı olarak artış göstermiştir. Son yıllarda büyük çaplı organizasyonlara ev sahipliği Azerbaycan, bu anlamda sportif ve kültürel tesislerin inşasına büyük bir çaba harcamaktadır.

Resim: Haydar Aliyev Center-Bakü

4.5. Ulaştırma ve Telekomünikasyon Altyapısı

Azerbaycan'da altı havaalanı bulunmaktadır. Bunlar Bakü Haydar Aliyev Uluslararası Havaalanı ile Gence, Nahcivan, Lankaran, Zakatala ve Kebele havaalanlarıdır. Azerbaycan'dan yaklaşık 20 ülkeye doğrudan uçuş yapılmaktadır. Ulusal havayolları "AZAL", ülke içerisinde sadece üç bölgeye uçmaktadır. Uçuş yapılan başlıca ülkeler Türkiye, Rusya, Gürcistan, Almanya, Fransa, İsrail, İtalya, İran, ABD ve Ukrayna gibi ülkelerdir.

Türkiye ile Azerbaycan arasındaki uçuşlar Nahcivan, Gence ve Bakü olmak üzere 3 kente yapılmaktadır.

Ülke içerisinde seyahat etmenin en hızlı ve güvenli yolu şehirlerarası otobüslerdir. Bakü'den tüm şehirlere otobüsle ulaşım sağlandığı gibi Tiflis'e otobüsle 10 saatte gidilebilmektedir. Bakü'den Tahran'a da otobüs seferleri düzenlenmektedir. Azerbaycan karayolları ağının toplam uzunluğu 28.030 kilometredir, ancak bunun yüzde 60'lık kısmı bakıma ihtiyaç duymaktadır. Demiryollarının uzunluğu ise 2.957 kilometredir.

Azerbaycan'da Bakü'nün 65 km güneyinde bulunan yeni lojistik bölgesi Alat Limanından Kazakistan (Aktav) ve Türkmenistan'a (Türkmenbaşı) Hazar Denizi üzerinden düzenli Ro-Ro ve tren feribot seferleri yapılmaktadır. Ancak fırtınalı geçen ve kuzey bölgesi donan kış mevsiminde bu güzergahta sorunlar yaşanabilmektedir.

Azerbaycan'ın telekomünikasyon altyapısı henüz yeterince gelişmemiş olsa da bu alanda büyük yatırımlar yapılmaktadır. Azerbaycan'da petrolden sonra en fazla yabancı yatırımın yapıldığı alan bilgi ve iletişim teknolojileridir.⁷

Azerbaycan'da e-devlet, ileri teknoloji parkları, TASIM (Trans-Eurasian Information Super Highway), Azerspace-1 uydusunun fırlatılması ve 2 uydunun daha planlanması çalışmaları devam etmektedir.

Devlete ait telekomünikasyon şirketi "Aztelekom İstehsalat Birliyi", sabit hatlarda ve telekomünikasyonun birçok alanında tekel konu-

⁷ Doing Business In Azerbaijan, Azerbaycan İhracat ve Yatırım Tanıtım Kuruluşu (AZPRO-MO) Yayını, 2014, s.69

mundadır. Aztelekom, Sovyet döneminden kalan sabit hat sisteminin modernizasyonu için yatırımlarını artırmıştır.

Bakcell, Azerbaycan'da kurulmuş bir telekomünikasyon şirkettir. Mart 1994'te kurulmuştur. Azerbaycan'ın ilk ve en büyük GSM operatörüdür. Ülke nüfusunun %95'ini kapsayan şirketin, şu anda 2,5 milyon aktif kullanıcısı vardır.

Azercell, Azertel ve Azerbaycan Haberleşme Bakanlığı'nın ortak kuruluşu olarak 1996 yılında faaliyete geçmiştir. Turkcell iştiraki olan Fintur, Azercell'de doğrudan ve dolaylı paylar göz önüne alındığında %51 oranında paya sahiptir. Gücünü büyük ölçüde geniş kapsama alanı, güçlü şebekesi, kaliteli hizmeti, zengin ürün yelpazesi, son derece profesyonel personeli ve hissedarlarının desteğinden alan Azercell, abonelerinin tüm dünyada 153 ülkedeki 430 operatörün ağlarını kullanmasına olanak tanımaktadır.

Nar, 2005 yılında Azerfon MMC adıyla kurulan bir GSM operatörüdür. 2007 yılında Nar Mobile, 2015 yılında da Nar ismini almıştır.

4.6. Turizm

Zengin bir kültürel mirasa ve doğal güzelliklere sahip olan Azerbaycan'a gelen turist sayısı her geçen yıl artmaktadır. Ülkeye, 2010 yılı içinde ülkeye gelen yabancı turist sayısı 1,27 milyon olmuş, bu rakam 2011 yılında ise 1,56 milyon kişiye yükselmiştir.

Azerbaycan'da 2011 yılı turizm yılı olarak ilan edilmiş, bu kapsamda geniş bir tanıtım kampanyası gerçekleştirilmiştir. Ülkede Bakü başta olmak üzere, yaz-kış turizmüne (Şahdağ Milli Parkı gibi) yönelik önemli yatırımlara başlanmış olup, bunların önemli bir kısmı tamamlanmış bulunmaktadır. Halen Avrupa'da başta futbol kulüpleri ve müsabakaları olmak üzere birçok platformda "Azerbaijan, Land of Fire" sloganı ile tanıtım çalışmaları devam etmektedir.

Resim: Duzdağ Hotel-Nahcivan

2012 yılında ülkeye ziyarette bulunan toplam yabancı turist sayısı 1,98 milyona ulaşmıştır. 2013 yılında da turist sayısı 2,13 milyon olmuştur.⁸ Ülkenin turist sayısında az da olsa istikrarlı bir şekilde artış görülmektedir. Azerbaycan'a gelen turistlerin %33,1'i eğlence ve gezi; %30,5'i iş; %31,6'sı ise akraba ziyareti amacı ile gelmektedir. Akraba ziyareti ile gelen turistlerin fazla olması Azerbaycan'ın Rusya, Gürcistan, İran ve Türkiye'de çok fazla diasporasının veya akrabalık bağlarının olduğunu göstermektedir. Nitekim 2013 yılı verilerine göre ülkeye 903 bin Rusya, 810 bin Gürcistan, 361 bin Türkiye ve 143 bin İran vatandaşı giriş yapmıştır. Bu 4 ülke tüm turist sayısının %88'ini oluşturmaktadır. Türkiye, Azerbaycan'a Rusya ve Gürcistan'ın ardından en fazla turist gönderen 3. ülke konumundadır.⁹

Azerbaycan son dönemde turizm alanında da yabancı yatırım çekmektedir. Dünyadaki belli başlı otel zincirlerinin başta Bakü olmak üzere ülkedeki şehirlerde otel yatırımı gerçekleştirdikleri görülmektedir. 2013 yılı itibarıyla ülkede 530 otel ve 33.951 yatak kapasitesinin

⁸ Azerbaycan Devlet İstatistik Komitesi, Turizm İstatistikleri, www.stat.gov.az

⁹ Azerbaycan Turizm ve Konaklama Sektörü Tanıtım Kitapçığı, Azerbaycan İhracat ve Yatırım Tanıtım Kurulu (AZPROMO) Yayını, 2014, s. 9

olduğu görülmektedir. Son yıllarda Azerbaycan'ın birçok uluslararası oyun, yarışma ve konferansa ev sahipliği yapması da turizm altyapısının geliştirilmesine katkı sunmaktadır.

Azerbaycan vatandaşlarının ülkemize geliş sayısında dalgalanmalar olsa da genelde artış olduğu görülmektedir. Tablo 4.6.1 Azerbaycan vatandaşlarının ülkemize geliş sebeplerini yıllara göre göstermektedir.

Tablo 4.6.1: Türkiye'ye Gelen Azerbaycan Vatandaşı Sayısı

ZİYARET NEDENİ	YIL	SAYI
Gezi, Eğlence, Sportif ve Kültürel Amaçlar	2012	148278
	2013	161917
	2014	206220
	2015	180420
Akraba ve Arkadaş Ziyareti	2012	128401
	2013	177756
	2014	166272
	2015	174274
1 Yılda Az Eğitim-Staj	2012	9774
	2013	14637
	2014	15480
	2015	14695
1 Yılda Az Süreli Sağlık Nedenleri	2012	31144
	2013	48983
	2014	53297
	2015	40906
Dini Sebepler	2013	459
	2014	348
Alışveriş	2012	39388
	2013	46514
	2014	54628
	2015	43772

Transit Geçiş	2012	477
	2013	1412
	2014	761
İş Amaçlı (Konferans, Seminer, Görev vb.)	2012	29222
	2013	53024
	2014	47832
	2015	38356
Diğer	2012	136803
	2013	63773
	2014	45483
	2015	56157

Kaynak: TÜİK, Turizm İstatistikleri

4.7. Finansal Hizmetler

1992 yılında kurulan ve 1995 yılında bağımsızlık kazanan Azerbaycan Merkez Bankası (Milli Bank), para politikalarından ve finans sektörünün denetlenmesinden sorumludur. Azerbaycan Merkez Bankasının dışında diğer bir devlet bankası olan Azerbaycan Beynelhalk Bankası (%51,1'i kamunun) ve Azer-Türk Bank (%75'i kamunun) bulunmaktadır. Bunların dışında 43 özel banka ülkede faaliyet göstermektedir.¹⁰ 43 bankadan 22'si yabancı sermayelidir. Ülkede 752 adet banka şubesi bulunmaktadır.

Azerbaycan'da Türk sermayeli ya da ortaklı bankalar da faaliyet göstermekte; bilgi birikimi ve tecrübeleriyle ülke ekonomisine hizmet etmektedirler. Bu bankalar Ziraat Bankası ortaklığı ile kurulan Azer-Türk Bank, Yapı Kredi Bankası ve Azerbaycan Sanayi Bankasıdır. Ayrıca Ziraat Bankası'nın Azerbaycan'daki diğer iştiraki Ziraat Bank Azerbaycan ASC 2015 yılında faaliyete girmiştir. Bununla birlikte Azerbaycan sermayeli Paşa Bank'ın Türkiye'de bir bankanın çoğunluk hisselerini satın alma işlemine BDDK tarafından onay verilmiştir.

Azerbaycan Merkez Bankası'nın (AMB) kararıyla ülkede 21.12.2015 tarihinden itibaren dalgalı kur sistemine geçilmiştir. Buna göre; Azer-

¹⁰ Azerbaycan Cumhuriyeti Ülke Profili, Ekonomi Bakanlığı, 2016, s.16

baycan Manatı, Euro karşısında %47,88; ABD doları karşısında ise %47,63 değer kaybetmiştir. Dünya ekonomisinde yaşanan kriz ve petrol fiyatlarındaki düşüş nedeniyle, döviz piyasasının ve manatın kurunun yeni petrol fiyatlarına uygunlaştırılmasının zorunlu hale getirilmesi kararı alınmıştır.

Ülkede dış ticaret süreçlerinde mal bedeli gelmeden ihracatın gerçekleştirilebilmesi ancak akreditif yoluyla mümkün olmakla birlikte, yüksek komisyon oranları maliyeti yükselttiğinden, firmalar için bu yol cazip olmamaktadır.

Azerbaycan'da 2013 yılı itibariyle verilen kredilerin %40,3'ü tüketim, %15,3'ü inşaat ve emlak, %14,4'ü ticaret, %9,8'i ise sanayi ve üretim amaçlı kredilerdir.

Azerbaycan'da finansal sistemin gelişmesine paralel olarak sigortacılık da gelişmektedir. Bugün ülkede var olan 48 çeşit sigortadan 16'sı zorunlu, 32'si ise isteğe bağlı sigorta türüdür. 28 sigorta şirketinden 3'ü yabancı sermayelidir. Bunlar AIG (ABD), AXA (Fransa) ve Groupama (Fransa) şirketleridir. Bununla birlikte sigorta sektörünün henüz gelişmekte olduğu söylenebilir.

Bakü Borsası, Ekim 2000'de İstanbul Borsası'nın da dahil olduğu 18 hissedar tarafından kurulmuştur.¹¹

4.8. Perakende Ticaret Sektörü

Perakende ticaret sektörü, Azerbaycan'da halen geleneksel pazar ve çarşıların ağırlıkta olduğu, ancak son dönemlerde tüketim mallarına talebin ve dolayısıyla halkın özel tüketim harcamalarının artması ile şekil değiştirmeye başlayan bir sektördür. Bakü'de yoğunlaşan Batı tarzı süpermarket zincirlerinden pazar payı en yüksek olanı, Türk sermayeli olan "Ramstore"dur. Diğer önemli süpermarket zincirleri ise Suudi Arabistan'dan "Citimart", Alman-Azeri ortak girişimi olan "Continental" ve yerel bir marka olan "Progress"dir. Bu süpermarketlerde satılan ithal gıda ürünlerinin %46'sı Türkiye'den, %25'i Rusya'dan, %20'si İran'dan, %6'sı Avrupa Birliği'nden ve %2'si ABD'den ithal edilmektedir.

¹¹ Doing Business In Azerbaijan, Azerbaycan İhracat ve Yatırım Tanıtım Kuruluşu (AZPRO-MO) Yayını, 2014, s.86

BEŞİNCİ BÖLÜM

DIŞ TİCARET

AZERBAIJAN
CUMHURİYETİ
ÜLKE RAPORU

5.1. Genel Durum

Azerbaycan ekonomisi, giderek daha fazla dışa açılmaktadır. 2008 yılında, özellikle ihracatta önemli bir artış meydana gelmiştir. 2014 yılında 128 ülke ile ticaret gerçekleştirmiştir. Ancak, ticareti yapılan kalemler incelendiğinde, ihracatın ortalama olarak yüzde 86,5 civarında petrol ve petrol ürünleri ağırlıklı olduğu görülmektedir. İthalatın ise enerji sektörü için ihtiyaç duyulan makine ve ekipman ağırlıklı olduğu değerlendirilmektedir.

Azerbaycan'ın dış ticaretine ilişkin veriler Tablo 5.1.1'de gösterilmektedir. Azerbaycan'ın dış ticaretinin fazla verdiği ve ihracatın ithalatı geçtiği görülmektedir. Özellikle 2008 yılından itibaren uluslararası petrol ve doğalgaz boru hatlarının devreye girmesinin ardından Azerbaycan'ın ihracatının hızla yükseldiği görülmektedir. Bununla birlikte ülkenin petrol krizlerine karşı kırılgan olduğu ve ihracat gelirinin hızla azaldığı da göze çarpmaktadır. İhracatındaki büyük kırılmalara rağmen ithalatında küçük çaplı azalmaların olması Azerbaycan ekonomisinin dışa bağımlı bir ekonomi olduğunu göstermektedir.

Tablo 5.1.1: Azerbaycan'ın Dış Ticareti (milyon \$)

Yıllar	İhracat	İthalat	Hacim	Denge
2005	4.346	4.211	8.557	135
2006	6.372	5.266	11.638	1.106
2007	6.058	5.713	11.771	345
2008	47.756	7.169	54.925	40.587
2009	14.701	6.123	20.824	8.578
2010	21.360	6.600	27.960	14.760
2011	26.570	9.755	36.325	16.815
2012	23.827	9.652	33.479	14.175
2013	23.907	10.712	34.619	13.195
2014	21.828	9.187	31.015	12.641
2015	11.424	9.221	20.645	2.203

Kaynak: Azerbaycan Devlet İstatistik Komitesi, Dış Ticaret İstatistikleri (www.stat.gov.az)

5.2. İhracatında Başlıca Ürünler

Azerbaycan'ın ihracatında ana kalem ham petrol ve petrol ürünleridir. Ham petrol toplam ihracatının ortalama olarak yüzde 86,5'ini oluşturmaktadır. Diğer önemli ihraç kalemleri şeker ve şeker kamışı, sofralık meyve ve kabuklu yemiş ve plastik ürünlerdir.

Tablo 5.2.1: İhracatında Başlıca Ürünler (milyon \$)

GTİP No.	Ürünler	2012	2013	2014	2013-2014 % Değişim
Genel Toplam		23.827	23.904	21.740	-9
2709	Ham petrol (petrol yağları ve bitümenli minerallerden elde edilen yağlar)	20.233	20.244	18.405	-9
2710	Petrol yağları ve bitümenli minerallerden elde edilen yağlar	1.321	1.209	1.365	13
2711	Petrol gazları ve diğer gazlı hidrokarbonlar	662	733	325	-56
1701	Kamış/pancar şekeri ve kimyaca saf sakkaroz (katı halde)	214	244	221	-9
3901	Etilen polimerleri (ilk şekillerde)	62	76	105	38
7601	İşlenmemiş alüminyum	94	82	80	-2
0810	Diğer meyveler (taze)	103	88	72	-18
0802	Diğer kabuklu meyveler (taze/kurutulmuş) (kabuğu çıkarılmış/soyulmuş)	46	45	69	52
1516	Hayvansal ve bitkisel yağlar vb. Fraksiyonları	75	73	60	-18
1517	Margarin	41	45	52	15
0702	Domates (taze/soğutulmuş)	19	41	49	20
3911	Petrol reçine, kumaron, inden veya kumaron-inden reçine, politerpen (ilk şekilde)	42	39	47	21
1512	Ayçiçeği, aspir, pamuk tohumu yağları (kimyasal olarak değiştirilmemiş)	64	52	42	-18

Kaynak: Trademap

5.3. İthalatında Başlıca Ürünler

Azerbaycan'ın ithalatındaki başlıca ürünler kazan, makine ve aksesuarları, elektrikli makine ve donanımları, demir ve çelik ürünleri, demiryolu dışındaki araçlar, optik gereçler, ağaç ve ağaç ürünleri, ilaç, plastik, tütün mamulleri ve hububatır.

Tablo 5.3.1: İthalatında Başlıca Ürünler (milyon \$)

GTİP No.	Ürünler	2012	2013	2014	2013-2014 % Değişim
Genel Toplam		9.642	10.763	9.179	-15
8703	Otomobil, steysin vagonlar, yarı arabaları	547	556	473	-15
7108	Altın (ham, yarı işlenmiş, pudra halinde)	0	896	410	-54
2402	Tütün/tütün yerine geçen maddelerden purolar, sigarillolar ve sigaralar	298	333	390	17,2
1001	Buğday ve mahlut	330	395	294	-26
2710	Petrol yağları ve bitümenli minerallerden elde edilen yağlar	77	120	286	139
8431	Ağır iş makine ve cihazlarının aksamı, parçaları	189	223	243	9,08
8414	Hava-vakum pompası, hava/gaz kompresörü, vantilatör, aspiratör	82	73	234	222
1701	Kamış/pancar şekeri ve kimyaca saf sakkaroz (katı halde)	176	202	205	1,87
3004	Tedavide/korunmada kullanılmak üzere hazırlanan ilaçlar (dozlandırılmış)	209	214	196	-8,5
7304	Demir/çelikten (dökme hariç)dikişsiz tüp, boru, içi boş profil	199	241	176	-27
8481	Muslukçu, borucu eşyası-basınç düşürücü, termostatik valf dahil	137	193	166	-14
7208	Demir/çelik sıcak hadde yassı mamulleri- genişlik 600mm. Fazla	52	76	155	104
7308	Demir/çelikten inşaat ve aksamı	171	154	139	-9,6
8517	Telli telefon-telgraf için elektrikli cihazlar	141	131	112	-15
2523	Çimento	133	153	107	-30

8430	Toprak, maden, cevheri taşıma, ayırma, seçme vb. İş makineleri	105	68	102	50,2
9403	Diğer mobilyalar vb. aksam, parçaları	84	67	93	38,9
3402	Yıkama, temizleme müstahzarları-sabunlar hariç	65	85	87	2,93
8429	Dozerler, greyder, skreyper, ekskavatör, küreyici, yükleyici vb.	185	143	87	-39
8413	Sıvılar için pompalar, sıvı elevatörleri	67	96	83	-14
8433	Hasat, harman, biçme; ürünleri ayırma, temizleme makine, cihazları	8	36	80	127

Kaynak: Trademap

5.4. Ülkeler İtibari ile Dış Ticaret

Azerbaycan'ın ihracatında ilk sırada Rusya yer almaktadır. Rusya'yı İtalya, Tayland, Hindistan, İsrail gibi ülkeler takip etmektedir. Bu ülkelerle ticaretinde petrolün önemli bir yeri olduğu değerlendirilmektedir.

Tablo 5.4.1: Ülkeler İtibarıyla İhracat (milyon \$)

Ülkeler	2012	2013	2014	2013-2014 % Değişim
Genel Toplam	23.827	23.904	21.740	-9,1
Rusya Federasyonu	960	1.079	4.009	272
İtalya	5.548	5.990	3.883	-35
Tayland	344	1.665	3.271	96,4
Hindistan	1.891	1.098	2.070	88,5
İsrail	1.667	1.261	1.652	31
Romanya	60	92	1.619	1653
Endonezya	1.757	2.772	1.586	-43
Tunus	247	187	1.284	587
Türkiye	600	526	642	22
Gürcistan	571	519	575	10,6
Ukrayna	86	276	286	3,63

AZERBAJCAN CUMHURİYETİ ÜLKE RAPORU

Afganistan	120	205	200	-2,4
Irak	418	354	141	-60
İran	87	73	133	81,1
Kazakistan	53	64	47	-27
Çin	184	89	34	-62
Türkmenistan	59	40	25	-38
Özbekistan	12	11	19	78,2
Polonya	3	10	18	72,5
Hollanda	11	19	13	-31
Almanya	965	1.357	11	-99
ABD	1.601	990	7	-99
Beyaz Rusya	12	15	6	-59
Tacikistan	44	14	6	-58
İsviçre	1	2	5	224
İngiltere	327	485	5	-99
Kanada	8	0	5	8931
BAE	14	9	3	-62
Fransa	1.776	1.131	3	-100

Kaynak: Trademap

Azerbaycan'ın 2014 yılı ihracatında Türkiye'nin 9. sırada olduğu görülmektedir. Ülkenin Almanya, Fransa, İngiltere gibi ülkelere ihracatının hızlı bir şekilde düşmesinin sebebi 2014 yılı başında yürürlüğe giren AB'nin yeni Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi (GTS) Yönetmeliğinden kaynaklanmaktadır. Buna göre Dünya Bankası tarafından 3 yıl üst üste "üst" ya da "üst-orta" gelir grubunda yer alan ülkelere tek taraflı tavizlerin uygulanmayacağı kabul edilmiştir.

Azerbaycan'ın çoğu eski Sovyet ülkeleri olmak üzere bazı ülkelerle serbest ticaret anlaşmaları bulunmaktadır. Türkiye ile çifte vergilendirmeyi önleme anlaşması vardır.

Tablo 5.4.2: Ülkeler İtibarıyla İthalat (milyon \$)

Ülkeler	2012	2013	2014	2013-2014 % Değişim
Genel Toplam	9.642	10.763	9.179	-15
Rusya Federasyonu	1.378	1.514	1.313	-13
Türkiye	1.520	1.481	1.287	-13
İngiltere	496	1325	978	-26
Almanya	780	827	702	-15
Çin	632	568	697	22,7
ABD	716	379	563	48,8
Ukrayna	539	605	420	-31
İtalya	263	261	273	4,68
Japonya	243	289	241	-17
Brezilya	183	372	221	-40
Kazakistan	341	307	221	-28
Hollanda	150	183	189	3,3
Güney Kore	243	229	186	-19
Fransa	186	426	157	-63
İran	176	209	147	-29
Belçika	58	69	97	40,9
Gürcistan	130	132	94	-29
Avusturya	122	88	89	1,27
İsviçre	125	148	86	-42
Beyaz Rusya	68	88	84	-4,4
Finlandiya	52	64	71	10,9
Bulgaristan	26	21	63	203
Yunanistan	15	5	63	1213
Polonya	45	48	62	31,2
BAE	102	95	61	-36
Romanya	24	36	56	53,2
İsveç	64	42	50	17,4
İspanya	91	67	49	-27
Çek Cumhuriyeti	98	90	46	-49
Singapur	20	46	41	-11

Kaynak: Trademap

Azerbaycan'ın ithalatına bakıldığında Türkiye'nin Rusya Federasyonu'nun ardından 2. sırada olduğu görülmektedir. Türkiye Azerbaycan'a ağırlıklı olarak otomotiv, yapı malzemeleri, makine, tekstil, mobilya ve gıda ürünleri satışı gerçekleştirmektedir. Türkiye ve Rusya dışında Azerbaycan'ın diğer önemli ithalat kaynakları İngiltere, Almanya, Çin ve ABD'dir. Rusya'nın Azerbaycan ithalatında ağırlığını korumakla birlikte son yıllarda düşüş gösterdiği de görülmektedir. Rusya'nın ağırlığının sebebi olarak Sovyet döneminden kalan sistemlerin (demiryolu, ordu vb.) halen uygulanması önemli bir etkidir. Azerbaycan'da altyapı dönüşümü gerçekleştikçe ve Ermenistan ile olan anlaşmazlıkta Rusya'nın tavrı değişmedikçe iktisadî, askerî ve sınıfaî ibrenin Batı ülkelerine doğru kayacağı değerlendirilmektedir.

ALTINCI BÖLÜM

TÜRKİYE İLE TİCARET

AZERBAIJAN
CUMHURİYETİ
ÜLKE RAPORU

6.1. Genel Durum

Türkiye, bağımsızlığa kavuştuğu ilk günden itibaren Azerbaycan'ın dünya ile bütünleşmesine yardımcı olmak amacıyla siyasi, ekonomik ve diğer konularda ilişkilerin geliştirilmesine büyük önem vermiştir. Sahip olduğu tüm tecrübesini aktarmaya ve paylaşmaya çaba göstermiştir. Ekonomik ve ticari ilişkilerin geliştirilmesi konusunda pek çok ikili anlaşmalar imzalanmıştır.

Kültürel yönden benzer özellikler taşımamız nedeniyle dışa açılmak isteyen işadamlarımız ve yatırımcılarımız için Azerbaycan cazip bir pazar oluşturmuştur. Ekonomik ve ticari ilişkiler kapsamında her iki ülke arasındaki dış ticaret hacmi genişlerken, diğer taraftan Türk firmaları Azerbaycan'da doğrudan ticari ve sınai faaliyetlere başlamışlardır. Azerbaycan ekonomisinde aktif olarak yer alan Türk müteşebbisleri, telekomünikasyon, bankacılık ve sigortacılık, finansal kiralama, inşaat- taahhüt, basın-yayın, eğitim, sağlık, ulaştırma, otomotiv, imalat sanayi, petrol gibi hemen her konuda faaliyet göstermektedirler.

Türkiye'nin Azerbaycan'a ihracatı; ihraç ürünlerinin bu ülkede tanınmaya başlaması, Azerbaycan'ın en önemli ticaret partnerlerinden biri olan İran'ın ihraç ürünlerinin Türk ihraç ürünlerine kıyasla düşük kalitede olması, Azerbaycan-Rusya Federasyonu arasındaki Kuzey Kafkas demiryolunun kapalı olması, Türk şirketlerinin Azerbaycan piyasasında şube açmak suretiyle Türkiye'den ithalat yapması ve bu malları iç piyasada pazarlaması gibi nedenlerle 1993 yılından bu yana yükselme eğilimi göstermektedir. Ancak, yüksek gümrük vergisi oranları nedeni ile iki ülke dış ticareti, potansiyelinin gerisinde kalmaktadır.¹

Rusya gümrüksüz mal ihraç etmesi nedeniyle Azerbaycan'ın ithalatında önemli bir avantaja sahiptir. İngiltere BP nedeniyle, ABD petrol yatırımları nedeniyle Azerbaycan'ın ithalatında öne çıkmaktadır. Ancak ülkemiz ürün çeşitliliği anlamında önemini korumaktadır. Bavul ticareti ve sınır ticareti nedeniyle istatistiklere tam olarak yansımaya

1 Ekonomi Bakanlığı, <http://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/dislliskiler/ulkeler/ulke-detay/Azerbaycan>

da iki ülke arasındaki ticaret, önümüzdeki yıllarda önemli oranda artış potansiyeline sahiptir.²

Türkiye ile Azerbaycan arasındaki ticarete Türkiye açısından bir ticaret fazlası söz konusudur ve bu fazla, 2000 yılından beri düzenli olarak artmaktadır. 2009 yılında ise küresel krizin olumsuz etkileri nedeniyle Türkiye'nin Azerbaycan'la hem ihracatı hem de ithalatı gerilemiştir. 2010 yılından itibaren tekrar artış gösteren dış ticaret miktarları özellikle Azerbaycan'ın 2015 yılında yaşadığı devalüasyon nedeniyle önemli ölçüde azalmıştır.

Tablo 6.1.1: Yıllar İtibari ile Türkiye-Azerbaycan Dış Ticaret Verileri

Yıl	İhracat (Milyon \$)	İhracat Değ. %	İthalat (Milyon \$)	İthalat Değ. %	Hacim (Milyon \$)	Denge (Milyon \$)
2009	1.400	-16,0	141	-61,2	1.541	1.259
2010	1.550	10,7	253	79,4	1.803	1.297
2011	2.064	33,2	262	3,6	2.326	1.802
2012	2.585	25,2	340	29,8	2.925	2.245
2013	2.960	14,5	334	-1,8	3.294	2.626
2014	2.875	-2,9	291	-12,9	3.166	2.584
2015	1.899	-33,9	232	-20,3	2.131	1.667

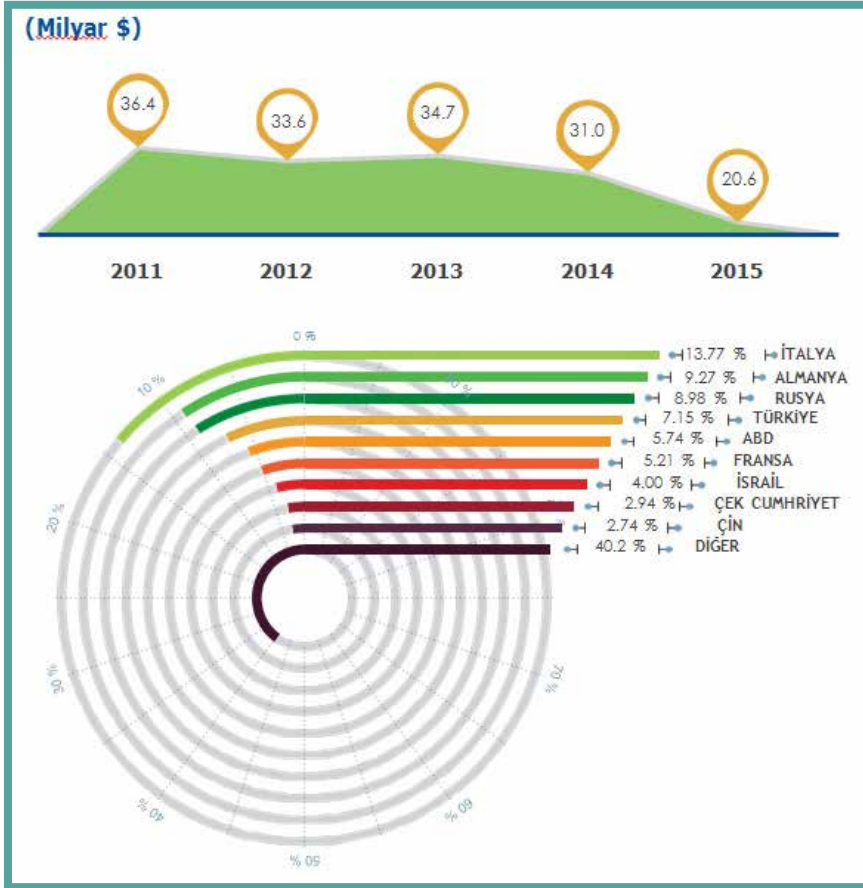
Kaynak: TÜİK, Dış Ticaret Verileri

Azerbaycan Devlet İstatistik Kurumunun ticaret hacmi verilerine göre Türkiye 2015 yılı dış ticaret ortakları arasında İtalya, Almanya ve Rusya'nın ardından 4. sırada yer almaktadır. Türkiye Azerbaycan dış ticaret hacminde %7,15 paya sahiptir.

2 Ekonomi Bakanlığı, <http://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/dislliskiler/ulkeler/ulke-detay/Azerbaycan>

Grafik 6.1.1: Azerbaycan Dış Ticaret Hacmi ve 2015 Yılı Dış Ticaret Ortakları

Kaynak: <http://azpromo.az> (Doing Business in Azerbaijan 2016)

Azerbaycan ithalat verileri incelendiğinde ise ithalat miktarının en yüksek olduğu ülkeler sırası ile Rusya, Türkiye, ABD, Almanya ve İtalya'dır. Azerbaycan ithalatının %40'ını bu beş ülke oluşturmaktadır. Türkiye'nin Azerbaycan toplam ithalatındaki payı 2013 yılında %13,7; 2014 yılında %14 ve 2015 yılında ise %12,7 olmuştur. Grafikten de anlaşıldığı gibi Azerbaycan satın almalarının önemli bir kısmını ülkemizden yapmaktadır.

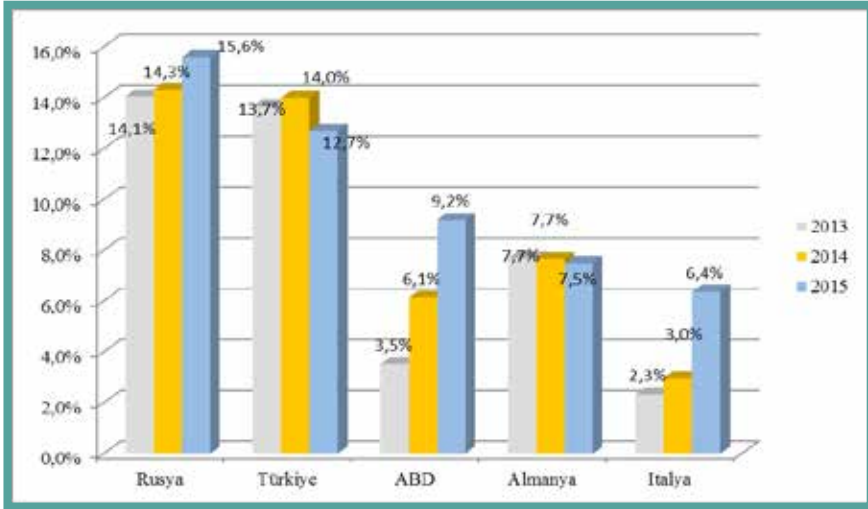

Grafik 6.1.2: Azerbaycan İthalat Hacmi

Kaynak: <http://azpromo.az> (Doing Business in Azerbaijan 2016)

Grafik 6.1.3: Azerbaycan'ın İthalatında Pay Sahibi İlk 5 Ülke

Kaynak: Azerbaycan Devlet İstatistik Kurumu

Azerbaycan'ın ithalatı; makine-ekipman, demir-çelik ve bunların ürün grupları, taşıt ve yedek parçaları, gıda maddeleri, tütün ve tütün ürünleri ile tıbbi ilaç ürün gruplarından oluşmaktadır.

Türkiye'nin Azerbaycan'a olan ihracatında makineler, mekanik ci-

hazlar ve yedek parçaları, demir ve çelikten eşyalar, elektrikli makine-cihazlar ve yedek parçaları, mobilya, otomotiv, optik alet ve cihazlar, motorlu kara taşıtları ve yedek parçaları, mineral yakıtlar, işlenmiş petrol ürünleri gibi ürünler önemli paya sahiptirler. Bunun yanı sıra Türkiye'nin tuz, kükürt, taş, alçı ve çimento, kağıt, karton ve mamulleri, sabun ve muhtazarları, sebze ve meyveler gibi birçok üründe ihracat potansiyeli bulunmaktadır.³

Dünyada yaşanmakta olan ekonomik buhrana bağlı olarak Azerbaycan inşaat sektöründe de belirli bir durgunluk yaşanmaktadır. Hali hazırda devam etmekte olan konut, yol, içme suyu, köprü, otel, iş merkezi gibi projelerin tamamlanmasına gayret edilmektedir. Ekonomik istikrarın ve fiyatlar genel seviyesinin korunması öncelikli hedefler olarak tespit edilmiştir. Türk firmaları Azerbaycan müteahhitlik hizmetleri alanında Başkanlık sarayları, Milli Meclisin restorasyonu ve ek binasının tamamlanması, hava alanı inşası, yol, su, elektrik, enerji nakil hatları gibi sahalarda çok önemli projeler gerçekleştirmişlerdir. Türk firmalarının üstlendikleri projeler arasında TRASECA "İpek Yolu" projesi çerçevesinde kara yollarının inşası, baraj yapımı, elektrik santralleri inşası ve modernizasyonu, iş merkezleri kurulması, lüks konut inşası, Sangaçal terminali tank rezervuar işi, orduevi binası inşası, Merkezi Bank binasının inşası, Beynelhalk Bank binasının inşası, Bakü Hava Alanı inşası, Nahçıvan Hava Alanı inşası, Bakü Eğlence Merkezi inşası, Avrupa Oteli inşası, ISR Plaza inşası, "Güney Mugan" projesi, tarihi ve turistik komplekslerin bakım ve onarımı, petrol boru hattı ile ilgili yapım ve onarım işleri, Bakü Sahil Projesi, kombine gaz çevirimi elektrik santrali, Nahçıvan baraj inşası vs. gibi işler yer almaktadır.⁴

Türk firmalarının bundan sonraki devrede daha çok yerli firmalarla şirket birliği oluşturarak iş alma kabiliyetlerini devan ettirmelerinin daha gerçekçi bir yaklaşım olacağı düşünülmektedir. Petrol ve doğalgaz ticaretinin artmasına paralel olarak, Azerbaycan'ın bundan sonraki devrede daha çok alt yapı, su, yol, elektrik gibi inşaat işlerine yönelmesi beklenmektedir.

3 Ekonomi Bakanlığı, <http://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/dislliskiler/ulkeler/ulke-detay/Azerbaycan>

4 Ekonomi Bakanlığı, <http://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/dislliskiler/ulkeler/ulke-detay/Azerbaycan>

Diğer taraftan, inşaat sektörünü hizmet ticareti yanında tedarik mekanizmasını desteklemesiyle de değerlendirmek gerekmektedir. Türk yapı malzemeleri piyasada haklı bir imaja sahiptir. Bu anlamda Azerbaycan'ın ithalatında ve Türkiye'nin Azerbaycan'a ihracatında yapı malzemeleri önemli bir paya sahiptir.

Türk müteahhitlik firmaları Azerbaycan'da şimdiye kadar yaklaşık 11 milyar dolar değerinde 363 adet proje üstlenmişlerdir.

Tablo 6.1.2: Azerbaycan'da Üstlenilen Müteahhitlik Projeleri Adet ve Proje Bedelleri

Yıllar	Proje Sayısı	Proje Bedeli (milyon \$)	Kümülatif Proje Bedeli (milyon \$)
2011	47	991	6.493
2012	28	541	7.034
2013	21	2.429	9.463
2014	15	714	10.177
2015	10	848	11.025
2016	1	81	11.106
Toplam	363		11.106

Kaynak: Ekonomi Bakanlığı, Azerbaycan Ülke Profili Raporu

Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası verilerine göre Azerbaycan'ın ülkemizdeki doğrudan yabancı yatırım miktarı yaklaşık 4,2 milyar dolardır. Azerbaycan'ın ülkemizdeki en önemli yatırımı PETKİM'in özelleştirmesi neticesinde Azerbaycan Devlet Petrol Kuruluşu olan SOCAR tarafından yapılmıştır. Bunun karşılığında ülkemizin Azerbaycan'daki doğrudan yabancı yatırım miktarı ise 7,6 milyar dolardır.⁵

6.2. İki Ülke Arasında Yürürlükte Olan ve Müzakeresi Süren Anlaşma ve Protokoller

Azerbaycan ile Türkiye arasında daima kuvvetli ilişkiler söz ko-

5 Ekonomi Bakanlığı, Azerbaycan Ülke Profili Raporu

nusu olmuş ve her iki ülkenin liderleri de bu ilişkileri “Bir millet, iki devlet” sloganı ile nitelendirmişlerdir. Türkiye, Azerbaycan’a bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü koruma ve sahip olduğu tabii kaynakların sunduğu ekonomik potansiyeli etkin bir şekilde hayata geçirme konusunda sürekli olarak destek vermiştir. İki ülke arasındaki ticari ve ekonomik işbirliğinin gelişmesine yönelik çeşitli anlaşma ve protokoller yapılmıştır. Halihazırda yürürlükte olan ve müzakeresi devam eden anlaşma ve protokoller Tablo 6.2.1’de yer almaktadır.

Tablo 6.2.1: İki Ülke Arasındaki Anlaşmalar

Anlaşma Adı	İmza Tarihi
Ticaret ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması	01.11.1992
Kara Ulaştırması Anlaşması	01.11.1992
Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması	25.10.2011
Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi Anlaşması	09.02.1994
Uzun Vadeli Ticari ve Ekonomik İşbirliği Programı ve İcra Planı	06.11.2007
Ortaklık ve İşbirliği Anlaşması	06.11.2007
KEK VI. Dönem Toplantısı	22.01.2011
KEK VII. Dönem Protokolü	11.07.2014
KUKK Toplantısı Protokolü	09.12.2015

Kaynak: Ekonomi Bakanlığı, Azerbaycan Ülke Profili Raporu

6.3 İhracat Potansiyeli Olan Başlıca Sektörler

Azerbaycan’a ihracatımız oldukça çeşitlilik göstermektedir. Küçük ev eşyalarından, tarımsal ürünlere, tekstil ürünlerinden endüstriyel sanayi ürünlerine kadar oldukça geniş bir ürün ihracatı söz konusudur. 2015 yılında ihracat tutarı 40 milyon doların üzerinde olan belli başlı ürünler: Demir, çelik ve bakır vb. metallere eşyalar, elektrik makineleri ve cihazları, genel endüstri makine ve cihazları, mobilya, plastik araç ve gereçler, parfüm ve kozmetik ürünleri, kâğıt ve karton

ürünleri, demir çelik, taş, alçı, çimento ve seramik ürünleri, oto ana ve yan sanayi ürünleri, tekstil ve giyim ürünleri ve prefabrik yapılarıdır.

Azerbaycan ile ihracatımızı oluşturan ürün gruplarından 100 milyon doların üzerinde ihracatı bulunan ürün gruplarını kısaca incelemek gerekirse; Azerbaycan'a ihracatımızı oluşturan en önemli kalem demir, çelik, bakır gibi değerli metal eşyalardan oluşmaktadır. Türkiye ile Azerbaycan arasında ihracat potansiyeli bulunan ürünler arasında inşaat malzemeleri üst sıralarda yer almaktadır. Bu ürünler arasında; demir/çelikten inşaat ve aksamı, demir/çelikten diğer tüpler, borular, içi boş profiller ve demir/çelik çubuklar (sıcak haddeli, dövülmüş, burulmuş, çekilmiş) önem arz etmektedir. Özellikle petrol dışındaki sektörlere yapılan yatırımların artmasıyla yükselişe geçen inşaat sektörü, beraberinde inşaat malzemelerine olan talebi de etkilemiştir.

Başka yerde belirtilmeyen çeşitli mamul eşyalar kalemi altında ifade edilen ürünleri kıymetli metaller ve kaplamalardan oluşan mücevher eşyası, harp silahları, plastik eşyalar ve plastikten banyo tuvalet ve inşaat malzemesi gibi kalemler oluşturmaktadır. Altın mücevherat geleneksel olarak Azerbaycan'da çok kullanılan ürünler arasındadır.

Elektrik makinaları, elektrik cihazları ve aletleri vb. aksam, parçalar kalemi altında yapılan ihracatın büyük çoğunluğunu elektrik ile çalışan fırın, ocak, buzdolabı, çamaşır makinesi gibi makineler oluşturmaktadır. 2015 yılında bu makinelerin yanında aynı kalem altında sınıflandırılan ve yaklaşık 40 milyon dolar ihracatı bulunan elektrik iletkenleri de bulunmaktadır.

Diğer genel endüstri makine/cihazların aksamları kaleminin altında oldukça çeşitli bir ürün yelpazesi bulunmakla birlikte en önemli kalemleri tesisat parçaları, vitrin tezgâh soğutucu ve derin dondurucuları, soğutucu tertibatı bulunmayan klima ve klima aksamları, arıtma cihazları sıvı elevatörleri, ısı pompaları, asansör parçaları gibi kalemler oluşturmaktadır.

Mobilya ihracı kaleminin altında çeşitli alanlarda kullanılmak üzere ev ve büro mobilyaları, metal ve ahşap mobilyalar, çeşitli koltuk, yatak ve mobilya aksamları bulunmaktadır.

İlk şekilde olmayan plastik ürünün grubunu ise plastik tüp, boru,

hortum, çubuk, levha, kapak gibi işlenmiş plastik ürünleri oluşturmaktadır.

Azerbaycan ile ihracatımız 2015 yılında petrol fiyatlarında ki düşüşe bağlı olarak Azerbaycan milli gelirindeki azalma ve yapılan devalüasyon etkisi ile yaklaşık %34 daralmıştır. Bu daralma ihraç edilen ürün gruplarının önemli bir kısmında kendini göstermiştir.

Tablo 6.3.1: Türkiye'nin Azerbaycan'a İhracatında Başlıca Ürünler

S. No	Ürün Grubu	2013 (Bin \$)	2014 (Bin \$)	2015 (Bin \$)	2014/2015 % Değ.
Genel Toplam		2.960.371	2.874.608	1.898.519	-34
1	Demir, çelik, bakır, nikel, alüminyum ve diğer adi metallere eşya	284.610	279.777	190.499	-32
2	Başka yerde belirtilmeyen çeşitli mamul eşyalar	184.959	242.283	153.990	-36
3	Elektrik makineleri, cihazları ve aletleri, vb. aksam, parçaları	232.605	249.849	131.151	-48
4	Diğer genel endüstri makina/ cihazların aksamları	204.318	175.524	108.288	-38
5	Mobilya; yatak takımı, yatak payandaları ve yastıklar	162.767	176.578	101.238	-43
6	İlk şekilde olmayan plastikler (boru, hortum, levha, yaprak, plaka, şerit, film vb.)	153.998	156.628	100.612	-36
7	Uçucu yağlar, parfüm, kozmetik, tuvalet müstahzarları	91.024	98.756	87.359	-12
8	Kağıt, karton ve kağıt hamurundan eşya	108.589	96.326	84.401	-12
9	Demir ve çelik	183.065	140.525	77.574	-45
10	Taş, alçı, çimento, amyan, cam, seramik vb. maddeden eşya	154.622	122.415	69.926	-43
11	Motorlu kara taşıtları, bisikletler, motosikletler, bunların aksam ve parçaları	95.585	88.910	66.811	-25
12	Tekstil ürünleri (iplik, kumaş, yer kaplamaları, hazır eşya)	78.536	91.765	59.534	-35
13	Özelliği olan belirli sanayiler için makineler ve aksamı	116.909	102.423	54.229	-47

14	Debagat ve boyacılıkta kullanılan hülusalalar, tanen, boya, pigment, macun, mürekkep	60.099	57.292	46.692	-19
15	Hububat, hububat ürünleri	41.606	47.259	42.957	-9
16	Giyim eşyası ve bunların aksesuarları	23.708	33.373	40.546	21
17	Prefabrik yapılar; sıhhi su tesisatı, ısıtma ve sabit aydınlatma cihazları	82.772	74.927	40.305	-46
18	Mantar ve ahşap eşya(mobilya hariç)	72.746	66.598	39.382	-41
19	Başka yerde belirtilmeyen mesleki, ilmi, kontrol alet ve cihazlar	62.271	43.938	32.652	-26
20	Tıp ve eczacılık ürünleri	30.361	30.737	32.019	4
21	Demir ihtiva etmeyen madenler	44.300	43.913	31.985	-27
22	Meyve ve sebzeler	49.089	47.971	30.020	-37
23	Başka yerlerde belirtilmeyen kimyasal maddeler ve ürünler	42.351	40.658	29.772	-27
24	İlk şekillerde plastikler	42.906	44.236	25.299	-43
25	Güç üreten makineler ve araçlar	38.046	30.140	20.740	-31
26	Süt, süt ürünleri ve yumurtalar	22.745	27.489	18.285	-33
27	Kauçuk ve kauçuktan eşya	30.848	29.186	17.036	-42
28	Petrol, petrolden elde edilen ürünler	35.378	28.209	16.789	-40
29	Kahve, çay, kakao, baharat ve ürünleri	26.346	26.679	16.720	-37
30	Çeşitli yenilebilir ürünler (yağ, homojenize ürünler, sos, maya vb.)	18.117	18.277	15.208	-17
31	Şeker, şeker ürünleri ve bal	13.918	12.745	12.235	-4
32	Organik kimyasal ürünler	18.672	13.069	11.132	-15
33	Haberleşme, ses kaydetme ve sesi tekrar vermeye yarayan cihaz ve araçlar	18.460	21.809	10.676	-51
34	Ayakkabılar ve aksamı	11.089	14.016	10.312	-26
35	Et ve et ürünleri	15.319	12.028	4.861	-60
36	İçkiler	10.589	11.233	7.928	-29
37	İnorganik kimyasal ürünler	10.023	11.250	8.310	-26
38	Metal işleme makineleri	22.147	16.912	7.483	-56
39	Diğer	64.878	48.905	43.563	-11

Kaynak: TUIK, Dış Ticaret Verileri

YEDİNCİ BÖLÜM

SERHAT İLLERİ İLE TİCARET

**AZERBAJCAN
CUMHURİYETİ
ÜLKE RAPORU**

7.1. Serhat İlleri - Azerbaycan Yıllara Göre İthalat ve İhracat Rakamları

Kars, Ağrı, Ardahan ve Iğdır illerinden müteşekkil Serhat İlleri, Azerbaycan ile çok yönlü ilişkilere sahiptir. Bu ilişkiler dinî, kültürel, tarihî ve iktisadî anlamda ortaya çıkmaktadır. Serhat illerinde özellikle Kars ve Iğdır'da çok sayıda Azerbaycan kökenli Türk vatandaşı yaşamaktadır. Azerbaycan'a bağlı ancak Azerbaycan ile kara bağlantısı bulunmayan (eksklav ülke) Nahcivan Özerk Cumhuriyeti'nin Türkiye ile kara bağlantısı bulunmakta olup, bu bağlantı da sadece Iğdır'daki 11 km'lik huduttan (Dilucu) sağlanabilmektedir.

Serhat illerinin ihracatının yıllık yaklaşık yüzde 67'sini Iğdır gerçekleştirmektedir. Iğdır'ın ihracatının yüzde 70'i de Azerbaycan-Nahcivan'a yöneliktir. Dolayısıyla Serhat illerinin ihracatının yaklaşık yarısı Azerbaycan-Nahcivan'a yapılmaktadır. Iğdır ve Kars, Nahcivan ile sınır ticareti yapma yetkisine sahip illerdir.

Serhat illerinin Azerbaycan-Nahcivan ile dış ticareti ağırlıklı olarak Dilucu, Doğubayazıt ve Iğdır Gümrük Müdürlükleri üzerinden gerçekleştirilmektedir. Dilucu, Nahcivan'a açılan sınır kapısı olup, sadece sınır ticareti kapsamındaki ürünlerin gümrüklemesini yapma yetkisi bulunmaktadır. Iğdır Gümrük Müdürlüğü ise 2015 yılında faaliyetine başlamıştır. Iğdır Gümrük Müdürlüğünden önce bu görevi Iğdır'a en yakın gümrük olan Doğubayazıt Gümrük Müdürlüğü yürütmekteydi. Tablo 7.1.1'de bölgedeki gümrük müdürlüklerine göre ihracat ve ithalat rakamları yer almaktadır. Doğubayazıt gümrüğündeki Azerbaycan'a yönelik ihracat miktarının son yıllarda azalma eğilimi göstermesi, Iğdır'da 2013 yılında kurulan gümrüğün 2015 yılında faaliyete geçmesi ve bölge ihracatının yüzde 67'sini gerçekleştiren Iğdırlı ihracatçıların işlemlerini Iğdır'dan halletmesi ile açıklanabilmektedir.

Tablo 7.1.1: Serhat İlleri-Azerbaycan Arasındaki Dış Ticarete Gümrük Bölgeleri

Yıl	Ülke	Ülke Adı	Gümrük	Gümrük Adı	İhracat Dolar	İthalat Dolar
2012	78	Azerbaycan	41100	Dilucu	44.429.203	4.864
			41400	Doğubayazıt	64.108.195	863.111
			650200	Dilucu Güm. Md.	5.341.998	
			650500	Doğubayazıt Güm. Md.	8.277.519	53.617
			Toplam			
Yıl toplamı:				122.156.915	921.592	
2013	78	Azerbaycan	650200	Dilucu Güm. Md.	77.507.592	
			650500	Doğubayazıt Güm. Md.	95.313.508	688.809
			Toplam			
Yıl toplamı:				172.821.100	688.809	
2014	78	Azerbaycan	650200	Dilucu Güm. Md.	62.679.067	
			650500	Doğubayazıt Güm. Md.	48.966.280	572.740
			Toplam			
Yıl toplamı:				111.645.347	572.740	
2015	78	Azerbaycan	650200	Dilucu Güm. Md.	56.002.738	1.125
			650500	Doğubayazıt Güm. Md.	29.526.538	123.607
			651600	Iğdır Güm. Md.	19.555.237	193.040
			Toplam			
Yıl toplamı:				105.084.513	317.772	
2016	78	Azerbaycan	41500	Doğubayazıt Güm. Md.	408.887	22.465
			41800	Dilucu Güm. Md.	5.774.422	
			42200	Iğdır Güm. Md.	2.257.499	3.661
			Toplam			
Yıl toplamı:				8.440.808	26.126	

Kaynak: TÜİK (2016 yılı verileri geçicidir.)

Dilucu Gümrük Müdürlüğü sadece sınır ticareti kapsamındaki ürünlerin ihracatı ile yetkili olduğundan ve sınır ticareti bölge esnafı ve uluslararası nakliye şirketleri açısından önemli bir yer tuttuğundan Dilucu'ndaki ihracat rakamları Azerbaycan-Nahcivan'a yönelik ihracatın da ağırlığını oluşturmaktadır.

Tablo 7.1.2'de ise Serhat illerinden Azerbaycan'a yapılan toplam ihracat ve Azerbaycan'dan yapılan toplam ithalat rakamları yer almaktadır. Tablo 7.1.1'de yer alan gümrüklerin dışında çok az bir kısmının gümrüklemesinin Serhat bölgesi dışında yapıldığı iki tablo karşılaştırılınca ortaya çıkmaktadır. Serhat illeri Azerbaycan'a yönelik ihracatta kendi illerindeki gümrükleri ağırlıklı olarak kullanmaktadır. Serhat illerinin 2015 yılı itibariyle Azerbaycan'a ihracatının % 99'unun Iğdır'dan yapıldığı görülmektedir. Söz konusu ihracatın % 60'ı ise sınır ticareti şeklindedir. İthalat ise oldukça az olup, ağırlıklı olarak Ağrı tarafından yapıldığı görülmektedir.

Tablo 7.1.2: Serhat İllerinin Azerbaycan ile Dış Ticareti

Ülke ve İllere göre dış ticaret						
Yıl	Ülke	Ülke adı	İl	İhracat Dolar	İthalat Dolar	
2012	78	Azerbaycan	Ağrı	2.308.634	106.350	
			Kars	591.228		
			Ardahan	602.687		
			Iğdır	79.288.555	36.765	
			Toplam	82.791.104	143.115	
Yıl toplamı:				82.791.104	143.115	
2013	78	Azerbaycan	Ağrı	94.182	56.521	
			Kars	52.500		
			Ardahan	198.724		
			Iğdır	118.884.506	32.288	
			Toplam	119.229.912	88.809	
Yıl toplamı:				119.229.912	88.809	
2014	78	Azerbaycan	Ağrı	43.872		
			Ardahan	246.942		

AZERBAYCAN CUMHURİYETİ ÜLKE RAPORU

				Iğdır	108.481.361	127.050
				Toplam	108.772.175	127.050
				Yıl toplamı:	108.772.175	127.050
2015	78	Azerbaycan	Ağrı	22.913	7.050	
			Ardahan	70.277		
			Iğdır	107.466.259	279.067	
				Toplam	107.559.449	286.117
				Yıl toplamı:	107.559.449	286.117
2016	78	Azerbaycan	Ağrı	34.173	22.465	
			Ardahan	3.930		
			Iğdır	8.979.393		
				Toplam	9.017.496	22.465
				Yıl toplamı:	9.017.496	22.465

Kaynak: TÜİK (2016 yılı verileri geçicidir.)

Serhat illerinin toplam ihracat ve ithalat rakamlarını gösteren Tablo 7.1.3 incelendiğinde en fazla ihracatın sırasıyla Iğdır, Ağrı, Ardahan ve Kars şeklinde yapıldığı görülmektedir. Bölge illerinin ihracatı dalgalı bir seyir izlemekte olup, ihracatın komşu ülkelerdeki iktisadî etkenlere oldukça duyarlı olduğu görülmektedir. 2015 yılında bölge toplam ihracatı 220,7 milyon ABD \$'ı olup, bu rakamın %48,7'si Azerbaycan'a gerçekleştirilmiştir. Geri kalan rakamın büyük bir kısmı da İran'a yapılan ihracattır. Serhat illerinin dış ticaret yapısında Azerbaycan ve İran'ın ön planda olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. 2015 yılında bölge toplam ihracatının %59,8'i Iğdır'dan, %39,6'sı Ağrı'dan ve %0,6'sı da Ardahan'dan gerçekleştirilmiş olup, Kars ihracat yapmayan il olarak kayıtlara geçmiştir. İthalat açısından durum incelendiğinde 2015 yılında bölge toplam ithalatının %85,7'si Ağrı, %12'si Iğdır, %2'si Kars ve %0,3'ü Ardahan tarafından gerçekleştirilmiştir. Bölgenin dış ticaret fazlası bulunmakta olup, iller bazında incelendiğinde sadece Iğdır ve Ardahan'ın dış ticaret fazlası verdiği Kars ve Ağrı'nın ise dış ticaret açığı verdiği görülmektedir.

Tablo 7.1.3: Serhat İllerinin Toplam Dış Ticareti

İllere göre dış ticaret			
Yıl	İl	İhracat Dolar	İthalat Dolar
2012	Ağrı	42.141.556	76.221.458
	Kars	3.241.226	3.982.378
	Ardahan	1.880.516	9.854
	Iğdır	84.661.654	8.115.367
	Yıl toplamı:		131.924.952
2013	Ağrı	56.162.187	89.354.407
	Kars	635.193	4.784.636
	Ardahan	510.308	189.015
	Iğdır	140.371.279	10.673.510
	Yıl toplamı:		197.678.967
2014	Ağrı	82.609.248	65.574.257
	Kars	410.663	3.375.329
	Ardahan	1.207.644	1.965
	Iğdır	123.395.296	16.827.953
	Yıl toplamı:		207.622.851
2015	Ağrı	87.644.588	99.836.299
	Kars		2.358.002
	Ardahan	1.054.251	155.837
	Iğdır	132.004.701	14.050.776
	Yıl toplamı:		220.703.540
2016	Ağrı	11.376.718	22.493.722
	Kars	39.948	624.554
	Ardahan	163.438	
	Iğdır	12.478.860	2.202.585
	Yıl toplamı:		24.058.964

Kaynak: TÜİK (2016 yılı verileri geçicidir.)

7.2. Serhat İlleri - Azerbaycan Arasında Ürünlere Göre Dış Ticaret

Serhat illerinin Azerbaycan'a hangi ürünleri ihraç ettiği veya Azerbaycan'dan hangi ürünleri ithal ettiğine değinmeden önce Türkiye genelindeki durumun incelenmesi gerekmektedir.

Tablo 7.2.1'den de görüleceği üzere son yıllarda Azerbaycan'daki devalüasyon ve petrol fiyatlarındaki düşüş nedeniyle iki ülke arasındaki dış ticaret hacmi daralmaya başlamıştır. Yıllık ortalama 2 milyar ABD doları bir ihracat varlığından bahsedilebilmektedir. Türkiye'nin Azerbaycan'a ihracatında ilk sırayı mamul ürünler almaktadır. Bu ürünler otomotiv, yapı malzemeleri, kimya, metal, makine, iş makinesi, hazır giyim ve tekstil, mobilya gibi Türkiye'nin güçlü olduğu sektörlerdir. Ardından tarım ve ormancılık ürünleri gelmektedir.

İthalat durumu incelendiğinde de yıllara göre düşüş olduğu görülmektedir. Türkiye'nin Azerbaycan'dan ithalatı ihracata göre daha az olup, ağırlıklı olarak petrol ürünleri ve bazı sanayi ürünleri ithal edilmektedir.

Tablo 7.2.1: Ürün Bazında Türkiye'nin Azerbaycan ile Dış Ticareti

Yıl	Ülke adı	ISIC	ISIC adı	İhracat Dolar	İthalat Dolar
2012	Azerbaycan	A	Tarım ve ormancılık	50.316.444	8.533.124
		B	Balıkçılık	14.627	
		C	Madencilik ve taşocakçılığı	2.344.962	38.193
		D	İmalat sanayi	2.530.984.944	326.861.552
		G	Toptan ve perakende ticaret	953.688	4.500.180
		K	Gayrimenkul, kiralama ve iş faaliyetleri	13.543	
		O	Diğer sosyal, toplumsal ve kişisel hizmetler	42.681	2.889
Toplam				2.584.670.889	339.935.938
2013	Azerbaycan	A	Tarım ve ormancılık	52.201.374	5.966.443

		C	Madencilik ve taşocakçılığı	4.078.882	13.546
		D	İmalat sanayi	2.902.847.504	324.339.537
		E	Elektrik, gaz ve su	3.491	
		G	Toptan ve perakende ticaret	1.081.404	3.414.896
		K	Gayrimenkul, kiralama ve iş faaliyetleri	30.071	
		O	Diğer sosyal, toplumsal ve kişisel hizmetler	128.114	13.185
		Toplam		2.960.370.840	333.747.607
2014	Azerbaycan	A	Tarım ve ormancılık	54.970.494	555.212
		B	Balıkçılık	40.346	
		C	Madencilik ve taşocakçılığı	4.201.501	58.545
		D	İmalat sanayi	2.814.178.835	286.338.206
		E	Elektrik, gaz ve su	553	
		G	Toptan ve perakende ticaret	1.179.726	4.306.182
		K	Gayrimenkul, kiralama ve iş faaliyetleri	13.896	
		O	Diğer sosyal, toplumsal ve kişisel hizmetler	22.401	25.264
		Toplam		2.874.607.752	291.283.409
2015	Azerbaycan	A	Tarım ve ormancılık	36.923.185	4.437.296
		B	Balıkçılık	55.918	
		C	Madencilik ve taşocakçılığı	6.512.108	7.121
		D	İmalat sanayi	1.854.849.579	225.974.566
		G	Toptan ve perakende ticaret	519.624	1.876.054
		K	Gayrimenkul, kiralama ve iş faaliyetleri	5.136	
		O	Diğer sosyal, toplumsal ve kişisel hizmetler	53.629	80.944
		Toplam		1.898.919.179	232.375.981
2016	Azerbaycan	A	Tarım ve ormancılık	5.434.985	1.890.235

	B	Balıkçılık	368	
	C	Madencilik ve taşocakçılığı	216.696	5.240
	D	İmalat sanayi	109.876.851	40.288.131
	G	Toptan ve perakende ticaret	54.523	329.302
	K	Gayrimenkul, kiralama ve iş faaliyetleri	609	
	O	Diğer sosyal, toplumsal ve kişisel hizmetler	473	
	Toplam		115.584.505	42.512.908

Kaynak: TÜİK, Dış Ticaret Verileri (2016 yılı verileri geçicidir.)

Serhat İllerinin Azerbaycan ile dış ticaret yapısının da Türkiye geneli ile benzerlik oluşturduğu ve imalat sanayi ürünlerinin başat olduğu görülmektedir. Tarım ve ormancılık ürünlerinin de ikinci sırada geldiği söylenebilmektedir. Serhat bölgesindeki ihracatın bölgede imal edilip ihraç edilmesinden ziyade başka bölgelerde üretilmiş mamul ürünlerin al-sat şeklinde yapıldığını söylemek daha doğru bir tespit olacaktır.

Tablo 7.2.2: Serhat İllerinin Ürün Bazında Azerbaycan ile Dış Ticareti

İl ve ISIC sınıflamasına göre dış ticaret					
Yıl	İl	ISIC	ISIC adı	İhracat Dolar	İthalat Dolar
2012	Ağrı	A	Tarım ve ormancılık	135.265	38.060.938
		C	Madencilik ve taş ocakçılığı	33.324	10.290
		D	İmalat sanayi	41.935.135	37.884.570
		G	Toptan ve perakende ticaret	16.509	74.409
		K	Gayrimenkul, kiralama ve iş faaliyetleri	21.212	
		O	Diğer sosyal, toplumsal ve kişisel hizmetler	111	191.251
		Toplam		42.141.556	76.221.458
	Ardahan	A	Tarım ve ormancılık		9.854

		C	Madencilik ve taş ocakçılığı	113.091	
		D	İmalat sanayi	1.296.916	
		G	Toptan ve perakende ticaret	470.509	
		Toplam		1.880.516	9.854
	İğdır	A	Tarım ve ormancılık	1.477.925	2.589.057
		B	Balıkçılık	4.917	
		C	Madencilik ve taş ocakçılığı	64.682	
		D	İmalat sanayi	83.063.430	5.476.152
		G	Toptan ve perakende ticaret	50.700	50.158
		Toplam		84.661.654	8.115.367
	Kars	A	Tarım ve ormancılık		173.177
		C	Madencilik ve taş ocakçılığı	622.075	749.710
		D	İmalat sanayi	2.619.151	3.059.491
		Toplam		3.241.226	3.982.378
		Yıl toplamı:		131.924.952	88.329.057
2013	Ağrı	A	Tarım ve ormancılık	71.639	32.696.560
		C	Madencilik ve taş ocakçılığı	116.821	603.089
		D	İmalat sanayi	55.938.254	55.771.917
		G	Toptan ve perakende ticaret	27.305	66.521
		K	Gayrimenkul, kiralama ve iş faaliyetleri	8.168	
		O	Diğer sosyal, toplumsal ve kişisel hizmetler		216.320
		Toplam		56.162.187	89.354.407
	Ardahan	A	Tarım ve ormancılık		189.015
		C	Madencilik ve taş ocakçılığı	108.286	
		D	İmalat sanayi	402.022	
		Toplam		510.308	189.015
	İğdır	A	Tarım ve ormancılık	1.652.215	3.916.654
		C	Madencilik ve taş ocakçılığı	296.951	8.901

AZERBAJYAN CUMHURİYETİ ÜLKE RAPORU

AZERBAJYAN CUMHURİYETİ ÜLKE RAPORU AZERBAJYAN CUMHURİYETİ ÜLKE RAPORU AZERBAJYAN CUMHURİYETİ ÜLKE RAPORU

		D	İmalat sanayi	138.372.231	6.724.681
		G	Toptan ve perakende ticaret	49.882	23.274
		Toplam		140.371.279	10.673.510
	Kars	A	Tarım ve ormancılık		1.090.980
		C	Madencilik ve taş ocakçılığı	1.968	
		D	İmalat sanayi	225.829	3.693.656
		G	Toptan ve perakende ticaret	407.396	
		Toplam		635.193	4.784.636
		Yıl toplamı:		197.678.967	105.001.568
2014	Ağrı	A	Tarım ve ormancılık	8.362.106	23.428.758
		C	Madencilik ve taş ocakçılığı	658.109	1.125.720
		D	İmalat sanayi	73.587.616	40.921.824
		G	Toptan ve perakende ticaret	1.417	32.915
		O	Diğer sosyal, toplumsal ve kişisel hizmetler		65.040
		Toplam		82.609.248	65.574.257
	Ardahan	C	Madencilik ve taş ocakçılığı	364.572	
		D	İmalat sanayi	843.072	1.965
		Toplam		1.207.644	1.965
	İğdır	A	Tarım ve ormancılık	900.122	4.232.962
		C	Madencilik ve taş ocakçılığı	271.936	5.900
		D	İmalat sanayi	122.173.209	12.577.927
		G	Toptan ve perakende ticaret	49.124	11.164
		K	Gayrimenkul, kiralama ve iş faaliyetleri	670	
		O	Diğer sosyal, toplumsal ve kişisel hizmetler	235	
		Toplam		123.395.296	16.827.953
	Kars	A	Tarım ve ormancılık		67.834
		D	İmalat sanayi	181.373	3.307.495

		G	Toptan ve perakende ticaret	229.290	
		Toplam		410.663	3.375.329
		Yıl toplamı:		207.622.851	85.779.504
2015	Ağrı	A	Tarım ve ormancılık	6.478.581	44.618.405
		C	Madencilik ve taş ocaklığı	192.885	927.752
		D	İmalat sanayi	80.744.482	54.239.594
		G	Toptan ve perakende ticaret	131.952	39.497
		K	Gayrimenkul, kiralama ve iş faaliyetleri	96.688	
		O	Diğer sosyal, toplumsal ve kişisel hizmetler		11.051
		Toplam		87.644.588	99.836.299
	Ardahan	C	Madencilik ve taş ocaklığı	111.309	
		D	İmalat sanayi	942.942	155.837
		Toplam		1.054.251	155.837
	İğdir	A	Tarım ve ormancılık	1.060.708	4.517.035
		B	Balıkçılık	16.193	
		C	Madencilik ve taş ocaklığı	148.311	9.581
		D	İmalat sanayi	130.425.828	9.473.143
		G	Toptan ve perakende ticaret	353.661	51.017
		Toplam		132.004.701	14.050.776
	Kars	A	Tarım ve ormancılık		841.962
		D	İmalat sanayi		1.516.040
		Toplam			2.358.002
		Yıl toplamı:		220.703.540	116.400.914
2016	Ağrı	A	Tarım ve ormancılık	634.155	12.759.899
		C	Madencilik ve taş ocaklığı		233.894
		D	İmalat sanayi	10.708.344	9.495.938
		G	Toptan ve perakende ticaret	16.283	3.660
		K	Gayrimenkul, kiralama ve iş faaliyetleri	17.936	

	O	Diğer sosyal, toplumsal ve kişisel hizmetler		331
	Toplam		11.376.718	22.493.722
Ardahan	C	Madencilik ve taş ocakçılığı	131.541	
	D	İmalat sanayi	31.897	
	Toplam		163.438	
Iğdır	A	Tarım ve ormancılık	201.547	851.474
	B	Balıkçılık	368	
	C	Madencilik ve taş ocakçılığı	3.237	
	D	İmalat sanayi	12.246.211	1.339.601
	G	Toptan ve perakende ticaret	27.497	11.510
	Toplam		12.478.860	2.202.585
Kars	A	Tarım ve ormancılık		588.960
	D	İmalat sanayi		35.594
	G	Toptan ve perakende ticaret	39.948	
	Toplam		39.948	624.554
	Yıl toplamı:		24.058.964	25.320.861

Kaynak: TÜİK (2016 yılı verileri geçicidir.)

Serhat illerinden Azerbaycan-Nahcivan'a yönelik ihracatta yer alan mamul ürünler söz konusu ülkenin ihtiyacına göre şekillendiğinden yıllara göre değişiklik arz edebilmektedir. Örneğin Azerbaycan-Nahcivan'da altyapı yatırımları hız kazandığında inşaat demiri, çimento, alçı, yapı kimyasalları, ahşap doğrama, PVC, iş makineleri gibi kalemlerin ihracatının arttığı görülmektedir. Sürekli ihraç edilen ürünler gıda, otomotiv (yedek parça dahil), tekstil-hazır giyim ve kimyasal ürünlerdir. Azerbaycan ithal ikameci sanayileşme politikası takip etmektedir. Bu nedenle özellikle Serhat illerine sınır olan ve ihracatın büyük bir kısmının yapıldığı Nahcivan kendi ürettiği ürünlerin ithaline sınır getirebilmektedir. Bu kapsamda çimento, mobilya, şeker ve çikolata, meyve suyu, mermer, bims, hazır su, soda, kanatlı hayvancılık ürünleri Nahcivan'da da üretildiğinden zaman zaman yüksek gümrük vergilerine tabi olabilmektedir.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

DIŞ TİCARET POLİTİKASI VE VERGİLER

AZERBAJCAN
CUMHURİYETİ
ÜLKE RAPORU

8.1. Dış Ticaret Politikası

Azerbaycan dış ticaret politikasında belirleyici unsur enerjidir. Petrol ve doğalgaz Azerbaycan'ın ihracatında %90 paya sahiptir. İthalatında ise %80 civarında mamul maddeler yer almaktadır. Bu bakımdan ihracatında önemli bir zorlukla karşılaşmamaktadır.

Serbest piyasaya geçiş faaliyetleri görülmesine rağmen, sektörel tekelleşmenin dış ticaret faaliyetlerinde belirleyici ve kısıtlayıcı etkileri devam etmektedir. Maktu gümrük tarifeleri %0,5-15 arasında değişmekte olmasına rağmen, teamül haline gelen tarife dışı vergi uygulamaları gümrüklerde maliyet artırıcı bir unsur olduğu gibi çoğu zamanda tarife dışı engel olarak devam etmektedir.

Diğer taraftan, Azerbaycan Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) ile üyelik görüşmesi yapmasına rağmen, yakın gelecekte bu örgüte üye olması beklenmemektedir. Azerbaycan'ın Rusya Federasyonu, Moldova, Gürcistan, Türkmenistan, Özbekistan, Ukrayna, Kazakistan, Kırgızistan, Beyaz Rusya ve Tacikistan ile serbest ticaret (STA) anlaşması bulunmaktadır. Bu ülkelere sağlanan gümrük vergisi muafiyeti ülkemizin ihracatında yüzde 10-15 civarında olumsuz etki yapmaktadır.

Azerbaycan ile ticarete karşılaşılan belli başlı sorunlar aşağıdaki gibi sıralanabilir.

- Gümrük Uygulamaları
- Vize Uygulaması
- Bürokrasi
- Tekelleşmenin Yaygınlaşması
- Çalışma İzninin Zorlaşması
- Nakliyatla ilgili sorunlar
 - Geçiş Belgesi Yetersizliği
 - Gecikme Cezaları
 - Taşımacılıkta Karayoluna Bağımlılık

Azerbaycan Cumhuriyetinin "Tüketici Haklarının Korunması Hakkında Kanun" gereğince uygunluk sertifikası (Standart Belgesi) olma-

yan ürünlerin satışı ve kullanılması yasaktır. Azerbaycan'a yabancı ülkelerden malların ithalatının yapılabilmesi için milli sertifika belgelerine uygun olarak, malların standart belgesi ve deneme protokollerinin Azerbaycan Standartlaştırma, Metroloji ve Patent üzere Devlet Komitesi'ne takdim olunması ve bu malların milli sertifikalaştırma sisteminde testlerinin yapılması gerekmektedir. Ancak, ithal edilen mallarda Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) ülkelerinin standart kurumları ile TSE tarafından verilen standart belgeleri geçerli olarak kabul edilmektedir. TSE ile Azerbaycan Standartlaştırma, Metroloji ve Patent üzere Devlet Komitesi arasında yapılan anlaşma dolayısı ile Türkiye'den TSE belgesi ile gelen mallar diğer ülke mallarına göre avantajlı konumdadır.

Bir diğer husus; yakın zamana kadar ithal edilen ürünlerin üzerindeki etiketlerin İngilizce, Rusça veya Türkçe olması yeterli görülürken, Mart 2010 tarihinden itibaren Azerbaycan Türkçesi ile olması uygulamasına geçilmiştir.¹

8.2. Vergi Türleri ve Hadleri

Azerbaycan Cumhuriyeti'nin devlet vergi hizmeti, Vergiler Bakanlığı'ndan ve doğrudan ona tabi olan arazi vergi organlarından oluşan tek merkezli sistemdir. Vergiler Bakanlığı devlet yönetim organları sistemine dâhildir ve Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı ve Hükümeti'ne tabidir. Vergi hizmetinin merkezi sistem olarak yapılması ülke topraklarının tamamında tek vergi politikalarının uygulanmasını sağlar.

Azerbaycan Cumhuriyeti'nde vergiler; devlet vergileri, muhtar cumhuriyet vergileri ve yerel vergiler (belediye vergileri) olarak sınıflandırılır. Devlet vergileri denilince, Azerbaycan Cumhuriyeti topraklarında ödenecek vergiler; muhtar cumhuriyet vergileri denilince, Nahcivan Özerk Cumhuriyeti'nde Nahcivan Özerk Cumhuriyeti yasaları ile belirlenen ve Nahcivan Özerk Cumhuriyeti'nde ödenen vergiler; yerel vergiler (belediye vergileri) denilince de ilgili yasalarla

1 T.C. Ekonomi Bakanlığı, <http://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/dislliskiler/ulke-ler/ulke-detay/Azerbaycan>

belirlenen, belediyelerin kararlarına göre uygulanan ve belediyelerde ödenen vergiler ifade edilmektedir.

Tablo 8.2.1: Azerbaycan'daki Bazı Vergiler ve Oranları

Vergi Adı	Vergi Oranı
Kurumlar Vergisi	%20
Stopaj Vergisi	Gelirin türüne göre (%4, %6, %10 ve %14)
Gelir Vergisi	- Yıllık 30.000 manat (38.220 \$) a kadar ki ücretler için %14 - 30.000 manat üzeri ücretler için 4.200 manat + 30.000 manatın üzerindeki tutarın %25'i
Katma Değer Vergisi	Yıllık gelir miktarı 200 bin manatı geçen işletmeler KDV mükellefi olmak zorundadır. (0 ve %18)
Sosyal Sigorta	Tüm çalışanlar için; brüt ücretin %22'si işveren payı + brüt ücretin %3 işçi payı
Tüketim Vergisi	Birim ve miktara bağlı olarak çeşitli oranlarda
Varlık Vergisi	- Kurumlar için sabit kıymet değerlerinin %1'i - Şahıslar için varlık (bina, hava-deniz taşıtları) türüne ve miktarına göre değişmektedir.
Arazi Vergisi	Arazinin bulunduğu yere göre farklı oranlarda
Madencilik Vergisi	%3 ile %26 arasında
Yol Vergisi	Aracın kapasite, koltuk sayısı ve seyahat ettiği mesafeye göre çeşitli oranlarda
Basit Usulde Vergi	Yıllık brüt gelir miktarı 200 bin manatı geçmeyen ve KDV mükellefiyeti bulunmayan işletmelerde uygulanır. - Bakü'de faaliyet gösteren vergi mükellefleri için %4 - Diğer bölgelerde faaliyet gösteren mükellefler için %2

Kaynak: <http://azpromo.az> (Doing Business in Azerbaijan 2016)

DOKUZUNCU BÖLÜM

YABANCI YATIRIMLAR

**AZERBAJCAN
CUMHURİYETİ
ÜLKE RAPORU**

9.1. Yatırımlarda Öncelikli Alanlar

Azerbaycan ekonomisi petrol odaklı bir gelişim takip etmektedir. Bunu önlemek ve ekonomik çeşitliliği artırmak adına Azerbaycan Cumhuriyeti Bölgelerinin 2009-2013 Yılları Arasında Sosyal-Ekonomik Kalkınması Devlet Programı kabul edilmiştir. Programın başlıca amacı ülkenin petrol dışı sektörlerinin kalkınması, ekonominin çeşitlendirilmesi, dengeli ve dayanıklı bölgesel sosyal-ekonomik kalkınmanın sağlanması ve halkın refahının artırılmasıdır.

Petrol dışı sektörün gelişiminin sağlanması için enerji, tarım, su kaynakları, turizm, ulaşım, eğitim, sağlık, ekoloji gibi sektörler yatırımın yapılması konusunda strateji belgeleri kabul edilmiştir.

2006 yılından bugüne kadar Azerbaycan'a 120,9 milyar manat yatırım yapılmıştır. 2015 yılında Azerbaycan'a yapılan yatırımın hacmi 2005 yılındaki yatırım hacminin 2,8 katıdır. Yerel yatırımların toplam yatırımlar içindeki payı ise %56 olmuştur. Söz konusu yatırımların %44,9'u petrol sektörünün, %55,1'i ise petrol dışı sektörün gelişimine yönlendirilmiştir. 2015 yılında ekonominin ve sosyal sektörün gelişimi için yapılan 15,957 milyar manat yatırımın %73,5'i inşaat-montaj-onarım işlerine yönelik gerçekleştirilmiştir. Bu yatırımların %61,9'u üretim tesislerinin, %31,6'sı hizmet tesislerinin, %6,5'i konutların inşasına yönlendirilmiştir.¹

Azerbaycan esas itibariyle petrol ve doğal gazın üretim ve ticaretine bağlı bir ekonomik yapı arz etmesine rağmen, ülke yönetimi petrol dışı alanlarda yatırımların artırılarak, petrol dışı ekonominin GSYİH içerisindeki payını artırmayı hedeflemektedir. Tarım, hayvancılık, konservecilik, yol, su, enerji nakil hatları, kimya sanayi, sağlık hizmetleri ve çevre sağlığı öncelik yatırım alanları olarak değerlendirilmektedir. Ancak, Azerbaycan'ın kalkınma hamleleri önündeki en önemli engel serbest piyasa ekonomisi mantığının henüz yeterince anlaşılabilir olmamasıdır. Piyasada tekilci iktisadi tercihlerin etkinliği açıkça görülmektedir. İdare her ne kadar petrol dışı sektörlerin gelişmesini öngörmekteyse de bu düşüncenin gerçekleşmesinin zaman alacağı tahmin edilmektedir.

9.2. Doğrudan Yabancı Yatırımlar

Azerbaycan, doğrudan yabancı sermaye çekme konusunda diğer bölge ülkelerine göre oldukça başarılı olmuş ve 2004 yılında Birleşmiş

1 APA Haber Ajansı, 19 Ocak 2016 tarihli haber

Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı (UNCTAD) tarafından hazırlanan “Doğrudan Yabancı Yatırım Performansı Endeksi”nde 140 ülke arasında birinci sırada yer almıştır.

Ülkeye doğrudan yabancı yatırım girişinin GSYİH’ye oranı 2006 yılına kadar sürekli bir artış göstermiş, kişi başına düşen yabancı sermaye miktarı 2007 ve 2008 yılında görülen azalma sonrası 2009 yılında tekrar artış eğilimine geçmiştir.

Azerbaycan’ın doğrudan yabancı yatırım girişi 2014 yılında 8.049 milyon dolar seviyesine ulaşmıştır. Bu yatırımların %83,3’lük bölümü petrol ve doğalgaz sektöründe geri kalan bölümü ise petrol dışı sektörlerde gerçekleştirilmiştir.

Son on yıl içerisinde Azerbaycan’da gerçekleştirilen doğrudan yabancı yatırım girişleri, büyük ölçüde Azerbaycan’ın cari açıklarını finanse etmiş ve ekonomik büyümenin itici gücü olmuştur.

Tablo 9.2.1: Doğrudan Yabancı Yatırım İstatistikleri (milyon Dolar)

Veriler	2010 ^a	2011 ^a	2012 ^a	2013 ^a	2014 ^a	2015 ^b	2016 ^b
Ülkeye giren DYY	3.347	4.445	5.290	6.291	8.049	4.500	6.200
Ülkeye giren DYY(% GSYİH)	6,3	6,7	7,6	8,5	10,7	8,4	10,7
Ülkeye giren DYY(Gayrisafi sabit sermaye yatırımlarındaki payı, %)	34,8	33,4	33,8	32,9	41,4	27,7	35,3
Ülkeden çıkan DYY	-232	-533	-1.192	-1.490	-2.091	-900	-900
Net DYY	3.115	3.912	4.098	4.801	5.958	3.600	5.300
DYY stoğu	34.944	39.389	44.679	50.970	59.019	63.519	69.719
Kişi başına DYY stoğu (\$)	3.884	4.323	4.838	5.448	6.228	6.619	7.172
DYY stoğu (% GSYİH)	66,0	59,7	64,1	68,7	78,5	119,0	120,6
Ülkeye giren DYY açısından dünyadaki payı (%)	0,24	0,26	0,38	0,41	0,49	0,26	0,35
DYY stoğu açısından dünyadaki payı (%)	0,18	0,20	0,20	0,22	0,24	0,24	0,25

Kaynak: Economist Intelligence Unit (EIU), a EIU Gerçekleşen, b EIU Tahmini

Azerbaycan'da 2015 yılında gerçekleştirilen yabancı yatırımların ülke bazında dağılımına bakıldığında ilk sırada %39 ile Türkiye yer almaktadır. Türkiye'nin yatırımlarının ağırlıklı olarak inşaat, telekomünikasyon, turizm ve imalat sanayi alanında yoğunlaştığı görülmektedir. Türkiye'nin yatırımlarının petrol dışı sektörlerin büyük çoğunluğunu oluşturduğu söylenebilir. Türkiye'yi %13 ile İtalya, %11 ile Hollanda ve %11 ile Birleşik Arap Emirlikleri takip etmektedir. Söz konusu 3 ülkenin dünya çapında bilinen petrol şirketlerinin gerçekleştirdiği yatırımların sıralamada etkili olduğunu belirtmekte fayda bulunmaktadır. İtalya'nın Azerbaycan'ın petrolden sonra en fazla yabancı yatırım çektiği sektör olan telekomünikasyon sektöründe de yatırımlarının olduğu vurgulanmalıdır.

9.3. Ülkede Şirket ve Şube Kuruluş Süreci

Azerbaycan, şirket ve şube kurma süreci bakımından eski Sovyet ülkeleri arasında iyi bir durumda sayılabilir. Bununla birlikte bazı konularda halen OECD ortalamasının altında kalmaktadır. Tablo 9.3.1'de Azerbaycan'daki şirket kurma süreçlerinin bazı ülke gruplarıyla karşılaştırması yer almaktadır.

Tablo 9.3.1: Azerbaycan'da Şirket Kurma Sürecinin Diğer Ülkelerle Karşılaştırılması

Gösterge	Azerbaycan	Doğu Avrupa & Orta Asya (Ortalama)	OECD (Ortalama)
İşlem (sayı)	6	6,7	5,7
Zaman (gün)	10	17,4	13,0
Maliyet (kişi başı milli gelir, %)	2,9	8,3	4,7
Asgari sermaye (kişi başı milli gelir, %)	0,0	21,5	15,5

Kaynak: www.doingbusiness.org

Azerbaycan'da yabancı yatırımlar için herhangi bir kısıtlama bu-

lanmamaktadır. Yabancı yatırımcıları da kapsayacak şekilde çeşitli teşvik ve destekler uygulanabilmekte ve 426 hizmet e-devlet olarak sunulabilmektedir.² Girişimcilere destek veren kurum ve kuruluşlar Azerbaycan İhracat ve Yatırım Tanıtım Kuruluşu (AZPROMO), Azerbaycan Yatırım Şirketi (AIC) ve Girişimciliği Destekleme Ulusal Fonu (ANFES) olarak sayılabilir. Ülkede açılan kamu ihaleleri www.tender.gov.az internet sitesinden duyurulmaktadır.

2 Azerbaycan İhracat ve Yatırım Tanıtım Kuruluşu (AZPROMO), www.azpromo.az (Erişim tarihi:17.10.2016)

ONUNCU BÖLÜM

DEĞERLENDİRME

AZERBAYCAN
CUMHURİYETİ
ÜLKE RAPORU

Azerbaycan dünyanın en zor ve çatışma riski yüksek sorunlu coğrafyalarından birisi olan Kafkaslarda yer almaktadır. Bu açıdan Azerbaycan'ın gelişmişlik düzeyi, Kafkaslardaki sorunların kalıcı olarak çözülmesi ve Kafkasların barış ve istikrarı için oldukça önemlidir. Türkiye, Azerbaycan'ın kurulduğu günden itibaren gerek kardeşlik bağları gerekse de Kafkas bölgesinin barış ve istikrarı için Azerbaycan ile çok boyutlu bir ilişki geliştirmiştir. Diğer taraftan iki ülke arasındaki ilişkilerin seyri aradaki bağlantıyı sağlayan Gürcistan'ı da olumlu yönde etkilemiş ve birçok önemli projeden Gürcistan da istifade ederek ülkesinin gelişmişlik seviyesi ve istikrarı konusunda büyük merhale kat etmiştir.

Azerbaycan'ın uluslararası örgütlere üyeliği ve Batı dünyası ile yakınlaşmasını Türkiye desteklemektedir. Bunun en önemli sebebi, Azerbaycan'ın serbest piyasa ekonomisi kurallarını henüz tam benimseyememiş olması nedeni ile ülkede yapılan ticarî faaliyetlerde karşılaşılan zorlukların bir an önce çözülmesi ve uluslararası ortamlarda Ermenistan'ı yalnız bırakmayarak Ermeni lobilerinin yapacakları faaliyetleri veya yanlış bilgilendirmeleri engellemektir.

Azerbaycan ekonomisi çok büyük bir oranda petrole bağımlıdır. Bu durum petrol fiyatlarının düştüğü zamanlarda Azerbaycan ekonomisinde büyük devalüasyonlara neden olabilmekte ve ülke ekonomisini olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Bu sebepten ülkenin ekonomi yönetimi petrol dışı sektörler yatırım yapılmasını ve bu alanların desteklenmesini içeren politikalar uygulamaktadır. Ancak ekonominin belirli grupların elinde olması ve bu grupların devletle yakın bağlarının olması söz konusu politikaların etkin, etkili ve verimli olmasını engellemektedir. Diğer taraftan dünyanın en eski petrol çıkaran ülkesi olan Azerbaycan'ın petrol rezervlerinin miktarına ilişkin endişe de ekonomi yönetimini düşündürmektedir.

Azerbaycan'daki yabancı yatırımların yarıya yakını petrol sektörüne yapılmaktadır. Türkiye, Azerbaycan'a en fazla yatırım yapan ülke konumundadır. Bununla birlikte Türkiye'nin yatırımları genellikle petrol dışı sektörlerde gerçekleşmektedir.

İki ülke arasındaki dış ticaretin petrol fiyatlarına bağlı olarak dalgalı bir seyir izlediği görülmektedir. Türkiye'nin Azerbaycan'a ihracatı it-

halatının yaklaşık 9 katıdır. Bu nedenle dış ticaret fazlası vermektedir. İhrac ürünlerine bakıldığında makine ve ekipmanları, tekstil, kimya, mobilya, yapı malzemeleri, işlenmiş metal ürünler, otomotiv, halı, kağıt ve kağıt ürünleri, gıda ve içecek gibi ürünler olduğu görülmektedir. Bununla birlikte Azerbaycan'ın ithalatında Rusya'nın ağırlığı hissedilmektedir. Bu durumun sebebi olarak Bağımsız Devletler Topluluğu üyesi devletler ile serbest ticaret anlaşmasının bulunması ve ülke altyapısının (iletişim, demiryolu, savunma vb.) halen Sovyet sistemi üzerine çalışması gösterilebilir.

Azerbaycan ile yakın bağları bulunan Serhat bölgesinde özellikle Iğdır ve Kars'ın ayrı bir yeri bulunmaktadır. Bu iki şehirde de Azerbaycan'ın yasal temsilcilikleri bulunmakta olup, yerel halkın bir kısmı Azerbaycan'dan göç ile gelen Türk vatandaşlarıdır. Azerbaycan'a bağlı özerk cumhuriyet olan Nahcivan'ın dünyaya açılan sadece iki sınır kapısı bulunmaktadır. Bunlar İran-Culfa ve Iğdır'da bulunan Dilucu sınır kapılarıdır. Nahcivan'ın birçok ihtiyacı Türkiye ile olan 11 km'lik sınır üzerindeki Dilucu Sınır Kapısından karşılanmaktadır.

Serhat bölgesinin Azerbaycan ile ilişkilerinin önümüzdeki dönemde hızla gelişeceği beklenmektedir. Özellikle Kars-Tiflis-Bakü demiryolunun hizmete girmesi, Kars Lojistik Merkezi'nde Azerbaycan tarafından bazı lojistik yatırımlarının yapılacağıın ilan edilmesi, Kars-Iğdır-Nahcivan demiryolu projelerinin hazırlanması, Kars ve Iğdır'ın Nahcivan ile sınır ticareti yapma yetkisinin bulunması, sınır ötesi işbirliği programlarının planlanması, ortak enerji projelerinin devam etmesi, Serhat bölgesindeki sanayi yapısının Azerbaycan-Nahcivan'ın ihtiyacını karşılayabilecek şekilde gelişmesi ve desteklenmesi bu ilişkilerin seyrine ilişkin fikir vermektedir.

ISBN: 978-605-66913-1-7